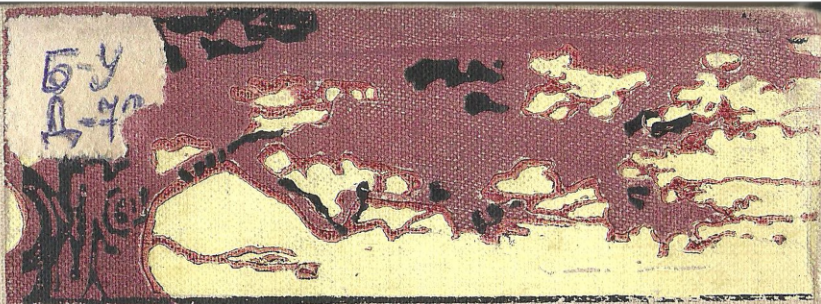

Б-у
Д-70

М ДУБОВИК

Вибрані поезії

МИХАЙЛО ДУБОВИК

вибрані поезії

3838/8

9/2

РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК
Київ — 1957

Твори українського радянського поета Михайла Дубовика (1900—1942) у післявоєнні роки не видавалися. У свій час поет видав чотири збірки поезій: «Вежі», «Змагання» «Тепловій» і «Багряний листопад».

Крім того, багато поезій не ввійшло до згаданих книг і друкувалися лише в періодиці.

Кращі твори з названих книг, а також вибрані неопубліковані до цього часу поезії і складають однотомник Михайла Дубовика.

Книгу відкриває вступна стаття, в якій дається характеристика творчості і життєвого шляху поета.

МИХАЙЛО ДУБОВИК

(1900—1942)

Читачі молодшого покоління майже не знають цього талановитого поета. Твори його давно не видавалися. Відрадно, що з виходом цієї книги ім'я Михайла Дубовика стане відомим широкому сучасному читачеві.

Тут зібрано майже все краще, написане Михайлом Дубовиком приблизно за два десятиріччя його поетичної роботи. Книга дає певне уявлення про доробок поета, і, сподіваємося, її з інтересом зустрінуть читачі.

* * *

Михайло Тадейович Дубовик народився 31 січня 1900 року в селі Межиріч, колишнього Лебединського повіту на Харківщині. Батько його деякий час працював на донецьких шахтах, а потім оселився в колишній Катеринославській губернії і зайнявся гончарством. Дитинство поета проходило в мальовничих селах Вільні Хутори, Саксагань, Милорадівка, в тих краях, де гуляють буйні вітри, шумлять гаї, плодоносять сади. З малих років

природа ввійшла в чуже серце майбутнього поета і полонила його на все життя.

Закінчивши сільську школу, Михайло Дубовик вступає до Маріупольської учительської семінарії. В серпні 1919 р. його, як і всіх учнів, мобілізували денікінці й відправили до Сімферополя, а в грудні — на фронт, де силоміць воєнізований семінарист потай перебігає на бік червоних. Однак в 1920 році його, вкрай знесиленого після перенесеного тифу й запалення легенів, було визнано непридатним до військової служби і відправлено додому.

Згодом, у 1921 році, він закінчує Запорізьку педагогічну школу і два роки вчителює в селах Посуньки і Вільні Хутори на Дніпропетровщині. Потім переїздить до Дніпропетровська і вступає в Інститут народної освіти. Одночасно Михайло Дубовик працює коректором, потім інструктором сількорів газети «Зірка», пізніш — секретарем редакції молодіжної газети «Майбутня зміна». В цих газетах в 1924 році він вперше друкує свої поетичні твори під власним іменем і під псевдонімом М. Марк. Цей рік можна вважати початком літературної діяльності Михайла Дубовика, хоча постяг до поезії і перші спроби його відносяться до більш раннього періоду.

Недарма більшість перших друкованих творів 1924—1925 рр. з поетичного боку вже досить вправна, чітка за змістом і формою.

Я — селюк, орю-плужаню,
Бур'яни крушу, валю,
Руки — криця, міцно правлять,
Я огріха не зроблю.
Йде, іде мій плуг рівенько,
Розриває цілину.
Гей!
Ану!

(«Пісня»)

А ще через рік двадцятишестирічний молодий поет, ім'я якого на той час ще не стало відомим у літературі, виголошує:

Готовий я. На все готовий, друзі.
Вже мудрість нитку в чуб мені впіла.
І відлітає юність золота,
Як журавлі на синім виднокрузі.

Молодий поет уже усвідомлює, що «все життя — мандрівка і дорога, манівці й пряма уперта путь...» У нього вже є прагнення і цілеспрямованість, хоч декларовані вони ще дещо абстрактно:

Хочу сили, бурі і буяння,
Хочу, наче ватра, я горіть
І життям, як голубою ранню,
З масами іти, іти й творить.

(«Горіння», 1926)

1927 року, закінчивши інститут, Михайло Дубовик переїздить до Києва. Працює в журналі «Життя і революція», секретарює в редакції «Кіногазети», потім завідує масовим відділом «Селянської газети», працює редактором мови на кінофабриці. Під час останньої роботи знайомиться з видатним українським майстром кінематографу Олександром Петровичем Довженком, схиляється перед його могутнім мистецьким талантом, чарівною душею, з благоговінням розповідає про нього дружині і на знак глибокої шани називає свого сина Сашком.

Тимчасом Михайло Дубовик виходить на шпальти столичної преси, широко друкується в київських часописах. У «Селянській газеті», зокрема, друкується під псевдонімом М. Шеремет,— не відаючи, що в літературу вже прийшов на той час молодий поет зі справжнім ім'ям— Микола Шеремет, аж поки ця обставина не викликала заперечення останнього.

На початку 1930 року вийшла перша книга Михайла Дубовика «Вежі». Роки перебування в місті та ще в такому, як промисловий Дніпропетровськ, а потім в Києві не могли не позначитися на творчості поета. Індустріалізація країни знайшла відгомін в його поезії тих років. З височини міських веж ширшають виднокруг і тематичні обрії поета. В його поезії поряд з «духом степовим», з «срібними дзвониками вівсовими», «рипом коліс на роздоріжжях», «маревом блакитних мерехтінь», «зоряним сувоєм» уже «співають вагонетки гами», «заграви ширять береги», «глухо дзвонять рейки під ногами», поруч з степовими пейзажами з'являються «і депо, і чорна каланча, і завод, і чорні естакади», які «мов ідуть в гранітовій громаді в степ, де бродить вітер-япанча».

А назустріч

зігнуті хатки

стали й наче ждуть нової вісті.

(«Місто»)

Тоді ж Михайло Дубовик уже чітко усвідомлює соціальне покликання мистецтва.

Чи в рудні кайло ґрунт руба,
чи славить ліра будні:
у вдарах, співах — боротьба,
змагання за майбутнє.

Роздумуючи над тим, що «переважить у руді у часу—кайло? ліра?», поет приходиться до висновку:

І рудокопи, і співці —
Одне число і міра.

Того ж 1930 року виходить друга книга Михайла Дубовика «Змагання». Поет прагне йти в ногу з життям—

кипучим, вируючим, всеоновлюючим. Адже кожний із днів — це том!

І чому б
не стать публіцистом
і не скласти про це поем?

(«Слово про творчість»)

Майже всі тогочасні поети, в тому числі й українські,— хто більшою, хто меншою мірою,— зазнають невідхильного впливу великого новатора в поезії Володимира Маяковського. Новий зміст вимагав нових форм.

Вже складали
заводу
сонети,
а сьогодні
і їх рублю.

І справді «рубає» поет свою улюблену форму сонета. прагне до ораторських інтонацій.

Ми ж
настроймо інакше
ліри
для потужних
поем-промов.

З цього боку показові його поезії: «Марш-наступ», «Вірш про індустріалізацію», «Слово», «Замість жовтневої промови», «Назустріч Донбасу». Поет уже усвідомлює, що головним героєм, якого має оспівати сучасна поезія, є робітник, трудовий народ — основна рушійна сила історії.

Розчиніть
в аудиторіях двері
Проспівайте
нові пісні
не старій
омані й химері —
рушієві
майбутніх днів.

На початку 30-х років увага всієї країни була звернута до «всесоюзної кочегарки» — Донбасу. Донбас у той час перебував у прориві. Тисячі юнаків, комсомольців з міст і сіл України, як завше відгукнувшись на заклик партії, їхали на Донбас, щоб своєю молодечою снагою і комсомольським завзяттям вивести його з глибокого прориву.

У Рутченківці, Смолянці, в Горлівці, Будьонівці — скрізь на донецьких шахтах з'явилися юнаки з Київщини, Полтавщини, Чернігівщини... Стало знатним ім'я комсомольця — гірничого інженера Костянтина Карташова. Донбас привернув до себе увагу і письменників, поетів, митців. В Артемівську групувалися донецькі письменники навколо журналу «Забой», редактором якого був Іван Ле.

Саме в ці роки переїхав з Києва на Донбас і Михайло Дубовик. Він прагнув пізнати життя шахтарського краю, його людей — і старожилів, і новаків.

Його глибоко хвилювала героїчна (без перебільшення!) історія будівництва Донецького гірничого робітфаку і технікуму (згодом — інституту). Ця тема просилася в поетичні рядки героїчної поеми. Безпосереднім свідком і учасником історії становлення першого гірничого робітфаку, його вихованкою була дружина поета. Але цього було ще мало. Михайло Дубовик вирішив оселитися в Сталіно і познайомитися з багатьма вихованцями, на той час уже інженерами й командирами донецьких шахт.

Однаке хвороба (туберкульоз легенів, що загострився) нещадно руйнувала всі творчі плани поета, приковувала до ліжка. Протягом майже двох років він не міг писати. Такий стан діяв на нього гнітюче. Трохи видужавши, Михайло Дубовик почав працювати в донецькій газеті «Диктатура труда».

Саме в цей період мені довелося познайомитися з Михайлом Дубовиком. На вул. Артема в м. Сталіно, проти скверу, містилися редакції донецьких газет «Диктатура труда» і «Молодий робітник», де в той час працював і я. Ці редакції були осередком літературної молоді міста Сталіно та його навколишніх заводів і шахт. Це були гомінкі, гарячі в суперечках юнаки, «розхристані» і в житті, і в поезії. Далеко не всі вони стали поетами. Трохи замкнутий за вдачею, старший віком, збагачений певним досвідом, Михайло Дубовик не завше знаходив з ними спільну мову, стояв якимось осторонь, бо й його цуралися, вважаючи непролетарським письменником. Прихильник чіткої поетичної форми, часом сонета, точної рими, Михайло Дубовик здавався їм «поетичним іхтіозавром». За свідченням дружини поета, він глибоко переживав цю свою відчуженість, хоч і тамував це в собі.

У редакційних коридорах ми зустрічалися щоденно. Завжди з товстою папкою в руці, він не завжди відкривав її кожному зустрічному. Коли ж траплялась така нагода, ми бачили в ній рукопис нової збірки. Поет не розлучався з ним ніколи, протягом усього дня у вільні хвилини невтомно шліфуючи рядки своїх поезій. Печать недуги лежала на його зжовклому обличчі, а уста беззвучно декламували якісь нові, тільки-но знайдені рядки...

Пізніше Михайло Дубовик працює в Сталінському обласному будинку художнього виховання дітей, потім у новоствореній піонерській газеті «Піонер Донбасу», а в 1936 році вчителює на шахті. Недуга змушує його

залишити Донецький край. У 1937 році він переїздить на Київщину, в Бровари, а потім у Дарницю, викладає в середніх школах і водночас багато пише, творчо активізується. Його поезії все частіше з'являються на сторінках київських газет і журналів. Однак з виданням нової книги йому не щастило. Хоча рукопис її складався з таких чудових поезій, як «Дружба», «Весна», «Зустріч», «Роздум», «Шевченко в казематі», рецензенти рукопису, виходячи з вульгаризаторських позицій, всіляко його гудили, редактори видавництва ставились до автора упереджено, «мов до якогось літературного неофіта», за висловом самого М. Дубовика, аж поки майбутня книга не потрапила до рук поета Івана Гончаренка. Він побачив у ній справжню поезію і взяв на себе редагування книги. Це була збірка «Тепловій», що нарешті побачила світ у 1940 році. До неї, крім численних віршів, увійшла поема «Смерть Віссаріона Белінського», написана пристрасно й натхненно, з великим душевним піднесенням. Вона засвідчує значний ідейний і художній зріст Михайла Дубовика, збагачення його майстерності. Емоційно наснажений голос поета набирає суворого, мужнього тону, в нім дзвенить «мідна струна» громадянського гніву. Вражає добірне слово, бездоганна поетична мова, що плине стрімко й невимушено, вільно і пружно розливаючись по рядках. Постійні переходи смислової фрази в наступний рядок, часте закінчення її посеред рядка надають строфі напруженості. Відчувається, що Михайло Дубовик мав за вчителя такого майстра поезії, як Максим Тадейович Рильський. Його новаторство, що виявилось, зокрема, в модернізації класичної строфи відповідно до нового змісту, мало благотворний вплив на багатьох молодших поетів, а поміж ними й на Михайла Дубовика.

До речі, М. Рильський редагував його останню книгу

«Багрянний листопад», що вийшла в 1941 році, напередодні Великої Вітчизняної війни.

Ця, четверта, книга М. Дубовика написана вправною рукою зрілого поета. В ній багато сонетів про велич і незламність людського духу, про красу рідного краю. В ній такі життєрадісні поезії, як «Люблю», «Пісня», «Любо!», така невелика поема, як «Ясь», написана в прозорих, реалістичних тонах, з виразно проступаючою тенденційністю в кращому розумінні цього поняття. До неї поет прийшов через довгі роки шукань, роздумів, часом манівців. Написана двадцять років тому, вона і сьогодні хвилює своєю емоційністю, що йде від глибокої симпатії автора до свого героя Яся, до всіх скривджених багатіями бідарів.

Перечитуючи поезії Михайла Дубовика, бачиш, як у них помалу, через різні тональності, поступово наростає в своєму звучанні тема любові до рідної землі, до своєї Батьківщини, тема радянського патріотизму. Вона не поверхово декларована в окремих риторичних строфах чи віршах, ні — вона проходить глибинно, підтекстом, що далі, то дужче в багатогамній поезії Михайла Дубовика.

Знаком щирої й великої любові до рідної землі позначений вірш «Дні мої крилаті і тривожні», написаний у 1940 році. В розквіті свого таланту поет звертається до рідної землі:

Земле-мамо! Земле дивна й мила!
Вічна слава радощам твоїм!
Дай мені палку співацьку силу —
хай про тебе людям розповім.

І він не переставав славити нашу рідну землю, її трударів, плоди їхньої праці до самого останнього мирного дня.

В перші дні війни, коли на Київ уже було скинуто бомби, Михайло Дубовик як справжній поет-патріот кликав до відсічі ворожій навалі.

В наш мирний дім постукала війна.
В тривозі Київ — серце України.
До зброї! Хай кривавий ворог зна:
Ми будем биться, поки він загине.

На превеликий жаль, в ці тривожні дні припинилася творча діяльність Михайла Дубовика, а через півтора роки, в листопаді 1942 року, смерть обірвала його життя.

* * *

Літературну спадщину Михайла Дубовика ще не можна вважати цілком упорядкованою. Досі не вдалося розшукати його велику поему «Дудар», написану десь у 1940 році і нам не відому. Пошкоджено рукопис антиміщанського памфлета «По обіді». Не зібрано все, що друкувалося в періодиці, зокрема під псевдонімами.

Знайдено тільки початок поеми з колгоспного життя, над якою поет працював на матеріалах колгоспів Броварського району, Київської області.

Звичайно, не все, написане Михайлом Дубовиком, варте уваги сучасного читача. Зокрема, серед ранніх поезій 1925—1926 рр., серед численних мініатюр зустрічаємо багато переспівів. У поезіях пізніших років, прагнучи досягти найбільш органічного зв'язку між змістом і формою, «видобуваючи радість кованої строфи», він часом робить поступки формі за рахунок збіднення змісту.

Звідси деякі вірші дещо прісні, раціоналістичні, конструктивні, тобто конструкція їх надто випирає назовні. Від них віє холодком умоглядності. Часом в окремих пое-

зіяж натрапляємо на деякі невиправдані вільності в поводженні з мовою.

Був у Дубовика і свій період пошуків і помилок. Але не поезії цього періоду визначають творче обличчя поета. Михайло Дубовик залишив нам багато хвилюючих поезій, проникнутих глибоким роздумом і щирим пафосом, поезій, які приносять нам художню насолоду викінченістю форми. Найінтимніші ліричні мотиви його поезій органічно поєднані з лірикою високого громадянського пафосу.

М. Дубовик — поет пильного, уважного поетичного ока. Володіючи вмінням образно мислити, він вводив читача в світ своїх спостережень, роздумів, відчуттів і переживань. Він ішов за китайським прислів'ям: «Коли хочеш бути справжнім художником, умій вкласти сотні схожених тобою верст в кожен дюйм твого пейзажу». Змалку зачарований красою рідної природи, Михайло Дубовик умів передати її пахощі, барви, буяння в лаконічних рядках своїх поезій, різноманітних формою і ритмом.

У 1939 році він пише вірш «Роздум». Цей вірш можна назвати програмним для Михайла Дубовика. Справді: «Безсмертя!.. Мить прекрасна, зупинись, утілись, як у мрамурі, у слові і клич любить дерева смарагдові, і сонце, й вітер». Михайло Дубовик саме так і діяв: його поезія, напоена пахощами рідної землі, кличе любить її дивну красу, пишне вбрання, і сонце, і вітер.

Невідкупно скрізь
серця великі слав, відважні й чисті,
що світять людству, мов дороговказ.
Прослав життя, зови в майбутнє нас
і відкривай нам далі променисті.
Прослав діла людей, в яких високий дух,
а мисль багата, як народна нива.

Так і робив Михайло Дубовик: славив життя, славив безсмертя Прометея, Шевченка, Белінського, Франка, Горького, відвагу Щорса, Чкалова...

Прослав і труд, і піт чола гарячий,
утому й перелітний сум розваж.

Таку функцію і несе на собі поезія Михайла Дубовика.

Коли ж обов'язок громадянина
співцеві меч борні подасть до рук,
вражай негідників, вражай падлюк,—
хай зійдеться людей сім'я єдина!

Прикро, що Михайлові Дубовикові, людині непідкупно чесній, принциповій і безкомпромісній, не довелось як співцеві виконувати цей священний обов'язок громадянина.

Знову зустрічаєшся з творами, які давно не видавалися, й бачиш: Михайло Дубовик і сьогодні разом з нами утверджує наші комуністичні ідеали, наш новий світ. Життя поета триває!

... Я знаю це і знаю: не умру,
як не вмира в природі жоден атом,
як не вмирають між людьми діла й слова живі.
І радий я усе життя республіці моїй віддати,
щоб жить в її ділах, піснях, як у новім естві

* * *

У короткій передмові я не ставив собі за мету вдаватися до аналізу творчості Михайла Дубовика — з виходом книги це завдання постане перед нашим літературознавством. Немає сумніву, що книга вибраних поезій

М. Дубовика приверне увагу і читачів, і літературознавців, які з позицій нашого світлого сьогодні по-господарськи поглянуть на творчий доробок передчасно померлого поета, переглянуть своє ставлення до нього і об'єктивно визначать його місце серед великого хору співців оновленої землі-матері.

Валентин Лагода

383818

Дні мої крилаті і тривожні,
птиці перелітні вогняні!..
Хочеться поетом подорожнім
села і шляхи пройти в ці дні.

Хочеться, схилившись на долоню,
на старий похилений паркан,
милуватись, як над оболонню
світить місяць, стелеться туман;

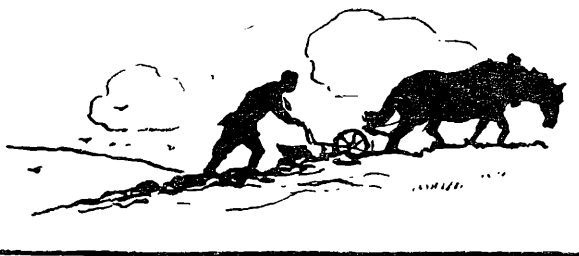
як те світло сонячне лягає
на зеленій запашиї траві;
як юнак дідам оповідає
про походи славні бойові.

Ось дівча іде од водогону
з відрами уповні на плечі
і співа про Армію Червону
і якусь Катюшу, ідучи...

На Дніпрі русалки-літавиці
вийшли під осокови старі.
І в зеленім лузі, на травиці
київські співають кобзарі.

*Земле-мамо! Земле дивна й мила!
Вічна слава радощам твоїм!
Дай мені палку співацьку силу —
хай про тебе людям розповім.*

1940 р.

**З РАННІХ
ПОЕЗІЙ**

ПІСНЯ

Я — селюк, орю-плучаню,
Бур'яни крушу, валю,
Руки — криця, міцно правлять,
Я огріха не зроблю.
Йде, йде мій плуг рівненько,
Розриває цілину.
Гей!
Ану!

Не боюся я нікого,
Бійтесь ви, багатирі,
Я ж, бідак, боюсь посухи
Та іще зробить огріх.
Отже, йде мій плуг рівненько,
Розриває цілину.
Гей!
Ану!

У світах я мало знаюсь,
Хоч багато бачив див,

Але я люблю найбільше
Трактор-віл та колектив.
Доки ж сам орю-плужаню,
Розриваю цілину.
Гей!
Ану!

В мене є товариш добрий,
Вміє добре він кувать,
Бризкать іскрами заліза,
І кувати, і співать.
Як кує — не йди до нього,
Бо як стукне молотком.
Гей!
Ого!

Може він скувати добре
Чересло а чи леміш,
А як треба, то змайструє,
Загартує добрий ніж.
Не підходь тоді до нього,
Бо як стукне молотком.
Гей!
Ого!

Не боюся з ним нікого —
Бійтесь ви, багатирі,
Я ж, бідак, боюсь посухи
Та ще зробить огріх,
Та й на ту посуху згодом
Знайдем спосіб — подожди!
Гей же —
Йди!

* * *

Зачорніли ріллі полем,
Ранки стали зимні.
Ой, роди врожай нам, доле,
Та хліба озимі.

Хмари сизі вагітніють
Мряками, дощами.
Ой, виходить ратай сіяць
Рано зворотами.

Посіває-сіє ратай,
Д'горі ворон лине.
— Ой, не клюй ти, ворон-брате,
Зерно повноцінне!

З гін у гони ратай ходить,
Щирі жмені сіє.
— Ой, погодня ти, погодо,
Радость ти й надіє!

Якщо буде дощ мрячати
Тепло ще й уміру,
Будуть ниви і дівчата
Нам родити щиро.

1925 р.

* * *

Падає листя пожовкле осіннє,
небо туманами мріє.
Сій мені в душу утіхи насіння!
Аве, Маріє!

Дні умирають, як трави, поволі,
лебеді плачуть десь криком.
Гнеться (у серці) журба, як тополя.
Грає музика.

Чую за обрієм холод і зиму,
опаддю пахне химерно...
Сій мені в душу, як посів осінній,
радості зерно.

1925 р.

ФРЕСКА

Осінній день, як колос золотий,
В садах звучить напружене тремтіння,
Як вишня, жінка хилиться на тин,
В долині карнавал іде осінній.

Сьогодні там святкують урожай
(Веселий карнавал гуде, буяє).
У жінки губи радісно дрижать,
І їй фартух вагітність підіймає.

— Нехай,— промовила,— розвіють жур.
(Святкують урожай важкий в долині).
— Нехай!— всміхнулася,— і я вроджу.—
І мружить очі, як волошки, сині.

1925 р.

ДОРОГА

Біжать, наспівують вагони,
а за вікном — нудьга... мрячить...
В які простори, дальні гони
мій паротяг мене умчить?

Біжать вагони, колісанки
наспівують: засни, засни.
Ї летять назустріч полустанки,
як птиці сірі восени.

Мигне лісок увесь в багрянці,
людина, згублена в степу,
і знов, і знов, неначе в танці,
вагони йдуть в залізну путь.

Ах, осене моя багряна!
Ї ти, милий мій залізний тракт!
Їти, їти б все безнастанно
ї шукати завжди, не вмирать.

Чому я так люблю дорогу?
Чому люблю вагонів шум?
Чи не тому, що я тривогу
в собі, як вічний гін, несучу?

Жене вона мене усюди
шукати все нові світи,
простором розпирає груди,
печаллю серце золотить.

1925 р.

ОСІНЬ

I

Багряні тчуться шати,
дні — наче ясени,
дні, мов гніді лошата
на луках восени.

Ще трави не зів'яли,
Ще плеса, мов срібло.
І серце, наче ялик,
і думи, як весло.

В прозорих водах ранку
купаюся щодня.
І серце безустанку
жену, немов коня.

Ходжу-броджу до втоми
за містом на горі.
Іду, немов додому,
до осені в шатри.

II

Навколо — щось зітхає
в останній, перший раз.
А я когось кохаю
а хтось там умирає.

Душа, неначе лебідь,
готова полетіть,
і землю місяць в небі
печаллю золотить.

Сплива він, мов медуза,
на синій океан.
Туман блакитну блузу
на землю одіва.

Земля і тепла й п'яна —
я так її люблю.
Я думу — сік медвяний —
по ній у пісні ллю.

III

Гей, осене тривожна,
печальна пора!
Жить, жити, скільки можна!
Ніколи не вмирать!

Моя душа — поема,
не виспівана ще.
Тривожно в'янь вогненна
для когось саван тче.

Я ж більше не журюся,
я більш не нию,— ні.
Дивлюсь не надивлюся
на заграви, вогні...

І світ без краю милий...
Благословенна мить!
Я п'ю джерела сили,
в мені — бажання жить.

1925 р.

* * *

Сніг за вікном — кораблі сріблокрилі,
сніг — у затоці льодок.
Стану я, гляну на версти на милі —
тільки сніжок та холодок.

От забриніли розкотисто струни —
Може, десь грає гусяр?
Як же не вийду я, радісний, юний,
снігом та долом гулять!

Вийду я з піснею, вийду я з ласкою.
Любку зустріну — чекай!
Гей, привітаю піснею-казкою.
Жарко спалахне щока...

1925 р.

* * *

Чи то не весною запахло?
Глянь-бо: вже птиці летять,
хмар білоперих опахала
небо прозоре ряхтять.

Вітру пливуть ескадрильї —
сині шумлять паруси.
Проліски пахнуть, лілїї,
Всюди дзвенять голоси.

Свіжо.

Безжурно.

І молоді...

Знаю: це сон лиш один.
Знаю: повіє ще холодом,
Свисне ще свист хуртовин.

Тільки нам байдуже з юнкою:
хуги хай небо затчуть, —
любо нам радісну, юну
весну зимою відчуть!

1925 р.

З СЕЛЯНЧИНОЇ ДОЛІ

Білий місяць-молодик,—
Молоде гуляннячко,
Дужий, бравий, молодий —
Світове прощаннячко.

А потому — церква, дим,
Сватання-весіллячко...
— Ой, прощай, вік молодий!
В'яне, схне, як зіллячко.

Треба вдосвіта устати,
Треба микать, прясти, ткати,
Одягати, готувати.
А улітку — жати жито,
А узимку — бути битій...
Згорювати і — сконати.

Ой та й кинув Ленін клич,
Спалахнув загравою:
— Хай вона, — сказав, — іде
Керувать державою.

І зробилось: інший світ
Став, все по-новому.
Жінка вже тепер сидить
Членом виконкому.

1925 р.

ПРОВЕСНА

Як затоки, як заливи
розлилися, стали дні.
Чуєш? Дзвони, переливи
у блакитній вишині...

Кораблями, кораблями
хмари линуть угорі.
А на мурах сонця плями
і вітри, як гусярі.

Безпричинно чомусь радо.
Безпричинно? А нехай!
Лються сонячні каскади,
а за гранню ходить май.

1926 р.

* * *

Ранок. Пташка заспівала...
Слухай, слухай, як дзвенить!
Десь упала, десь пропала
з голубої вишини.

На пругнявії стежини
біла паморозь лягла...
Біла паморозь... Шипшина...
Березнева сиза мла.

Над потоком верби сонні,
через кладку юнка йде...
Дзвони, дзвони, передзвони
славословлять юний день.

Ах, як свіжо! Ах, як юно!
Ти, мій краю! Молодий!
Голуба ж моя Комуно,
На лани мерщій гряди!

Лийтесь, співи стоголосі!
Даль, синій... Уся в огнях!
Ген до школи по дорозі
тупа більшовиченя.

1926 р.

— * * *

Благословенна будь, пора цвітіння!
Згубився я душою у тобі...
Вклоняюся зажуреній вербі,
наслухую берези шелестіння...

Прояснилось небес мутне склепіння,
вітри напнули шатра голубі...
Хилюся я до велетнів-дубів,
на березі русалки жду із ріння.

Чи прийде?— Буде радісно і любо.
Я пальці їй на руку покладу
і слухатиму, як вона тремтить.

Не прийде — виросту зеленим дубом,
укриюся лапчастим листом дум,
і вітер верховіттям прошумить...

1926 р.

* * *

Морелі у цвіту.
І сонце, й білий май.
В сопілку золоту
Вітри співають — знай.

Про що — ти не питай,—
Про все, що там і тут,—
Про сонце, білий май,
Морелі у цвіту...

Хтось, може, тих пісень
Послухає простих.
Благословлять усе,
Чому дано цвісти.

1926 р.

СУБОТА

(Пейзаж)

Каламуть дороги,
опадає пил.
Місяць білорогий,
золоті снопи.

У задумі вечір,
і мовчать сади.
Наче рун овечий,
із-за ліси дим.

На веселій ватрі
закипа їда
(Сизі хмари-шатра!
Голуба вода).

Жде жіноцтво літне
З череди коров
(Журавель блакитний,
сонце, мов цебро).

На старім паркані
похиливсь старий
(А тополі п'яні
пнуться догори).

Дума сиву думу:
— Скоро вже в степу
буде, буде суму,
ляже сніжна путь.

А ген там — тривога,
молода гармонь...
Місяць білорогий...
Здрастуй, ніч-вогонь!

1926 р.

ДІВОЧА

Ой, була я дівчина
бідная,—
Родила десятою
рідная.

Виростали в батенька,
як гриби,
Та ніхто не жалував,
не любив.

А як стала трішечки
підростать,
То задумав батенько
в найми дать.

Випасала в дуки я
гусочки,
Заплітала в кісочку
кіснички.

Ой, блакитні та червоні,
аж горять,
А вже стала я пшениченьку
в'язать.

Ой, далеко від межі
лежить межа,
Ой же колеться
пшениченька чужа.

А близенько лан стоїть
золотий —
Убирає житечко
колектив.

Ой ти, доле, де ж тебе
я знайду?
А чи, мабуть, в колектив
я піду?

Ой ти, доле, вже ж тебе
я знайшла:
В колектив таки надумала —
пішла.

Колишеться житечко,
як вода.
Не журюся більше я
молода.

Увечері, як із поля
повернусь,
На вулиці з хлопцями
заведусь.

Ой, котрий, хлопці, з вас,
молодий,
Та зі мною в колективі
буде мій?

Ой, росли ми в батенька,
як гриби,
Та ніхто ще молодую
не любив...

* * *

Юносте, ясні твої дороги
І серця — нагострені мечі.
То ж мої і ваші разом ноги
Топчуть шлях у синю далечінь.

То ж, коли бувають дні полинні,
а в душі причаїться мінор,
ми говорим:

— Все-таки — дні сині!
Чорт візьми, усе-таки бадьор!..

1926 р.

* * *

Готовий я. На все готовий, друзі.
Вже мудрість нитку в чуб мені впліта.
І відлітає юність золота,
Як журавлі на синім виднокрузі.

1926 р.

ГОРІННЯ

Тепло стелять дні осінні руна.
Синя даль і мла, неначе дим...
Ех, як хочу быть незламно юним!
Хочу бути вічно молодим!

Все життя — мандрівка і дорога,
Манівці й пряма уперта путь...
Я несу в собі одну тривогу,
І мільйони теж її несуть.

Хочу сили, бурі і буяння,
Хочу, наче ватра, я горіть —
І життям, як голубою ранню,
З масами іти, іти й творить.

1926 р.

* * *

Сниться мені безбережне мовчання
Білої ночі в степу,
Дзвоників срібне, тужливе гучання,
Дальня та радісна путь.

Глянеш — сніги. В неозорому полі
Вовком біжить молодик.
В білих просторах на снізі в гринджолах
Вдвох лише: ти і візник.

Скажеш йому:— Поганяй, не терпиться!—
Свисне батіг по коні.
Станеш дрімати — юнка присниться,
Блиснуть далекі вогні.

— Гей! Поганяй-но!— Знов срібне гучання,
Дальня та радісна путь.
Наче за маревом мчиш у мовчанні
Білої ночі в степу.

1926 р.

ПІСНЯ МОРЯКА

Чорний парус, синя даль,
Сонце, вітер, хвилі...
— Будь здорова, молода!—
Сонце, вітер, хвилі...

Берегами жовтий сум,
В серці смутку дюни...
— Що ж, іду. Твою красу
Оспівають шхуни.

Похилюся на кермо
Та й за вітром — прямо!
Не журися,— знову мо'
Поверну з вітрами.

1927 р.

* * *

Березневий каламут.
В. Чумак.

Березневий каламут
Розпирає груди.
Сміхи, цюки там і тут,
Тут, і там, і всюди
Березневий каламут.

Гей, хороше, молоде,
Молода рослинко,
Дай притисну до грудей
На одну хвилинку.
Ну ж, хороше, молоде!

Ось тополі вряд стоять,
Вітер грає в труби.
Дай тебе поцілувать
У хороші губи.
Ось тополі вряд стоять...

Чи боїшся ти осуд?!
Що ж нам пересуди?!
Це ж весняний каламут
Розпирає груди.
Що ж боїшся ти осуд?

1927 р.

* * *

Поете! Мрієш навмання
І йдеш куди — не бачиш.
І мрію — дикого коня —
Дарма як є кульбачиш.

Ні, не розлад між почуттям
І мрією та світом:
Заради кращого життя
Для цього будь пійтом.

Жалкуй, що істини прості
Запізно визнаємо ми,
І, хоч з запізненням, товсті
Поперечитуй томи.

1927 р.

* * *

I

Все мрій не перемріють перелози,
Все ждуть чогось не діждуться млини...
Привіт тобі, село, моя тривога!
Які тепер ти сниш весною сни?

Я пам'ятаю, наче крик кентавра,
Пісні жаги на вигонах, стежках,
Похмурості на чолах темні тавра
І сміх похмурий на тугих устах.

Я пам'ятаю ті весняні днини
І в надвечір'ї туркіт журавлів,
Коли лягав на трав'яну ряднину
І землю вперше обнімав без слів.

Була то перша і сувора мила.
Я не забуду першу ту любов:
В степах не швидко кров біжить у жилах,
В степах не швидко простигає кров.

І здалека сюди на травні лона,
Як коні вороні, біжать думки,
Сюди, де на тужавих чорних гонах
Гуляє вітер молодий, пругкий.

Де пахне лист торішній перегноєм
(О споминів моїх пожовклий лист!)
Де чоловік одну мораль засвоїв:
Не помирати, доки не наживсь.

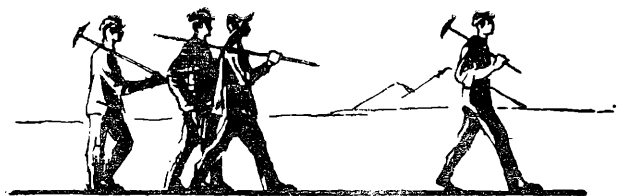
II

Але тепер не ті — нові картини...
Іде весна, та ж радісна пора.
Надвечір лине туркіт журавлиний
І захід, як повстання, догора.

Земля все так же в надвечір'ї мріє,
І мрії ті розгадує усяк.
А на горбі ген мовчки бовваніє
Дзвіниці опустошений кістяк.

На вулиці з гармошкою проходить
Селянський комсомол. Пісень бурун.
Співа про шестипілля, про заводи
І світ прийдешній радісних комун.

1926—1930 роки

З КНИГ
„Вежі” і „Змагання”

1930 р.

ЗМАГАННЯ

I

Чи в рудні кайло ґрунт руба,
чи славить ліра будні:
у вдарах, співах — боротьба,
змагання за майбутнє.

«Кувать залізу треба путь!»
гуде законом криця.
В змаганнях маси вічно йдуть,
а в кожному серці — птиця.

Й чи переважить у руці
у часу кайло? ліра?
І рудокопи, і співці —
Одне число і міра.

Я моряка в порту спитав,
дивившись на сплави:
«Скажи, куди увесь той сплав
проходить без угаву?..

«Йдуть баржі, вигнувши боки,
нуртує воду катер,
і швидкокрилі байдаки
снують вповодж фарватер.

«Чому цей рух? Куди везуть?
Куди ті сплави сунуть?»
Моряк промовив:— Поблизу
будують тут комуну...

БРАМА

На горі, як чорнобура птиця,
між будинків, веж і димарів,
на шляхах негод і ста вітрів
стала, мов наслухує, дзвіниця.

Лущить ся старий обдертий мур.
Бурі рвуть забутий шнур у дзвона.
Й тупо вниз, на місто невгомоне,
дивляться очниці амбразур.

Ввечері ж, як загорять зірниці
й поплазують тіні,— вороння
з галасом злітає навмання
звідусіль з околиць до дзвіниці.

Обсідає старовинний мур,
лиш біліють сходні та колони...
Й тупо вниз, на місто невгомоне,
дивляться очниці амбразур.

А внизу....

Бентежне і безкрає
в вічних шумах, вигнувши мости,
розігналось в степову пустинь
місто чорне...

Й небо криком крає.

НА ПРИСТАНІ

Іще над водами прозора мла
і пахне ладаном поліська сósна,
а пристань вже проснулась стоголосна,
і вже пливе Дніпром за сплавом сплав.

Рясніе гамір... Брязкіт ланцюгів...
Зривають баржі з темних вод котвиці,
і ген летять баркаси, наче птиці,
з вітрилами, що, мов серця, тугі.

Як бронза, чорношкірі плотарі
гукають—гей!—і криком будять води,
і все повзуть на береги колоди,
і з гуркотом лягають на бугрі.

Все вище виростають штабелі!
Все вище виростає риштування!..
Опівдні аж до неба йде змагання
і гамір невгамовної землі.

Летить аж до небес, де синій шлях
і хмари пропливають кораблями...
Все вище підійма шпилі земля
й на сонце накладає сірі плями.

А пізно, як розсунуться плоти
і в водах, наче сплять, рвучкі мотори,
зринають із глибин старі собори,
а ген — з імми —
пливуть кудись мости...

МЕВИ

Над заводом, мов сінне листя,
кружать мєви в полум'ї вгорі.
Гєн горять, як свічі, димарі...
Й ніби слуха сонне передмістя.

Наче сняться пристані... причали,
наче сняться дальні береги...
І мовчать задумані квартали,
як летить бентежливе:

— Ки-ги!

Пройде хто. Погляне мовчки д'горі:
не до них і не до їх пісень,
бо не птиця й не далекі зорі —
тут співає всім трудовий день.

Тут співають вагонетки гами...
Тут заграви ширять береги.
Глухо дзвонять рейки під ногами...
І кричу я в безвість десь:

— Ки-ги!

І назустріч мєвам в ніч весняну
лине крик протяглий і різкий...

. . . . .
Хто ж то: мєви в пожарі багрянім
чи мої думки?..

МІСТО

Гей! Не втоне місто в сизій млі.
Виростає
    гомін,
    рух,
    шарварок
і летить, аж де сто труб-цигарок
палять цехи
    на межі землі.

Далі й далі лине гук
    за межі,
де земля не перемріє мрій,
мов прискорює:
    Скорій! Скорій!
І стоять, мов виглядають, вежі.

І депо, і чорна каланча,
і завод, і чорні естакади
мов ідуть в гранітовій громаді
в степ,
    де бродить вітер-япанча.

І в шаленім, дикім пересвисті
невгавають, де вокзал, гудки.
А назустріч
    зігнуті хатки
стали й наче ждуть нової вісті.

БУРЯ

(Пейзаж)

Розгойдались осоки п'яно.
Стоязико сад заговорив.
І летять через старі паркани
із степів вітри.

Гей, ну-ну!
Летять важкі лелеки.
На весь степ — вихри,
вихри копиць.
Ниви подались на кряж далекий,
мов табун буланих кобилиць.

Гей, ну-ну!
Агей, ну-ну, йде буря,
мов роздрочена улітку череда.
Впала крапля... Дощ... Страшний удар...
І стоять хатки такі понурі.

А під дощ в повітці на подвір'ї —
тихше, громе! буре, не дурій! —
мову повели господарі:
як збороти колективом звіра...
Пада лист, і райдуга, як ліра.

ПОСУХА

Дорогами іде, як подорожній,
од гір Уральських вітер-суховій.
Даремно ратай зоряний сувій
вночі перегорта, гада тривожний.

Щоранку небосхил, як степ, порожній.
Лиш часом небом пройдуть хмарки дві.
Але не вронять щирих рос із вії,
і знову лан лежить сухий, неможний.

Проходить межами в задумі ратай.
А сонце сіє порох золотий.
А вітер подорожній пил здійма.

І знаю я запаленого брата:
і він, як я, про дужий колектив
гадав не раз, як про дощистий май.

ЖНИВА

Завогнується даль. Стоять жита.
Ще спить ріка, немов дитя в колиці.
Ось легіт випурхнув, шумить у листі,
і в'яз сухий гіллям закалатав.

Пора! Пора! Підпережи свій стан
і ноги розімни свої пружисті!
Чекає житній лан, що зовсім виспів,
і шлють привіт його сухі уста.

Іди і порайся, ще доки спека
не ставить над степами руба тінь
і не тече ще жито полове.

Он хмарка білопера, мов лелека,
у мареві блакитних мерехтінь
широкотінно над твоїм лан пливе.

ЖНИВНІ ДНІ

Ці дні — неначе повні гарби збіжжя.
...Ось вечір викинув червоні прапори...
Десь чути рип коліс на роздоріжжях,
і сонце, мов косар, іде згори.

Поволі-воленьки гарячий жар спадає.
Немов вода холодна ллється тіль.
Затих біля ясел гарячий кінь,
і молодик на ниві колоски збирає.

Ці дні — неначе повні гарби збіжжя:
важкі такі і збиті, як токи.
...Оце в суботу — з серця? роздоріжжя? —
пускає дівчина до неба ластівки?

Утомлена, засмажена і чорна
викрикує протягло на тину
про осінь, про надії... І женуть
вітри слова журливі і мінорні...

ЖНИВА 1927 РОКУ

Було: зійшлись усі в одному колі,
і в сіл були одні слова й думки:
— Чи ще проїде Чорний Кінь по полю?
Чи ще наллються зерном колоски?

Здавалосьь:

той же спокій, труд і пил дороги
і той же рип тяжких із збіжжям гарб,
і запах нив,—
та в спокої — тривога,
і клався кожний день, неначе карб.

В вечірній час, коли ідуть отари,
а сонце віша ризи на тинах,
старі діди коммольця-комунара
питалися: чи буде знов війна.

У час рожево-росяний світання,
коли коса шумує в ярині,
пригадували знов бої, повстання,
і жах, і сполохи,
пожежі і вогні.

І знов думки в однім кружляли колі
сполоханим під осінь воронням.

— Чи буде знов?— питали в комсомолі
і в хатах трактували навмання.

І десь у тайниках, далеко од пізнання,
давали клятьби і складали план:

— Як буде бій, то будуть знов повстання
за панський, а тепер селянський лан.

І хай спокійно б'ють ціпи по току,
і спокій ув очах, як грань, лежить.

як буде бій —

не так це блисне око

і руки ці

не так вже будуть бить.

ВОСЕНИ

Уже вітри у полі золоті
не б'ють у срібні дзвоники зівсові.
Свіжіє, як живиця, дух степовий
і мерзне на межі петрів батіг.

Не чути гарб, і дні уже не ті.
Пасуться на ланах сумні корови.
Орють на зяб. Погонич чорнобровий
гукає в простори німі й пусті.

Кричать галки... А ген, немов квиління,
гусина пісня дівчини з садів
летить: то тихне, то гучніш буя.

І сіється, як посів той осінній,
в серцях бідацьких житній сів надій
на інші дні, на колективну яв.

РЕФЛЕКСИ

I

Ще бува: минуле снами сниться,
як крізь сон почуєш крик різкий...
І тоді: гудки зовуть, як птиці,
на дороги, в огняні полки.

Кинешся і чутко ловиш ухом...
А гудки гудуть, гудуть, гудуть...
І здається, хтось говорить:
— Слухай!
— Ідуть!

— То ідуть світи на барикади.
— То остання вибухла гроза...
А настане ранок — знов лопати,
молоти...— і сонце руку:
— За!

II

О моя далека, юна осінь...
Там, де мріє хутір, під ліском,
там поліг в чужім забутім просі
молодий повстанець-воєнком.

Як упав, пішли у бій без нього.
Залишився мертвий він лежать.
І писав лиш кров'ю край дороги
ще один наказ:

— Не відступать!

Де вросло коня його копито,
виросли високі полині.
Місце те забуто. Тільки жито
колосками:

— Ні!

БАЛАДА ПРО СИНІ ОЧІ

Із року в рік
пригадуються знову
той дальній кут,
і тундри, і ліси,
сніги, і рань,
і обрій пурпуровий,
і голуба
очей чийхось
синь.

Вони цвіли,
як синій цвіт надії,
вони горіли
блискавично так...
І їх тоді
розстріляно...
І вії
упали в них,
як лист у мертвий став.

Лунало ще навколо:
— Розстріляти! —
Як вир,
кипів у кожному серці жах.

А в тих очах —
ні гніву, ні розплати.
І наче в сні,
спокійно він лежав.

Упало з копита
на вид
болото,
та все синіли очі, як вогні,
як самоцвіти ті..
І кажуть: злото
на Лені потім
спало на цїні.

... Ішли літа...
Минуть тисячоліття...
І не одне коліно промине,
та не забудуть
Лени й лихоліття
і тих очей,
що тліли там
вогнем.

Згадають знову їх —
і знову люто
стискатимуть долоні
в кулаки,
бо не забути,—
вічно не забути!—
ту кров, що пролили
робітники.

ЧОМУ?

(Західній Україні)

Од гір зелених — не трембіти,
од гір далеких — не вітри:
на буйних крилах носить вітер
жалі, як чорні прапори.

Од краю в край — печаль-жалоба,
нужда

з низів до полонин...

Аж кості хрускають в суглобах,
ламає руки селянин.

Волають виснажені діти
і гинуть, гинуть без пуття.
І вже не тужать там трембіти,
і вже не палять багаття.

Пройди весь край — нужда і горе...
Чому ж ще терпиш і за що ж,
мій краю, ллеш у слізне море
новий сльозавий Черемош?

Чому ще й досі у палацах
і гук, і крики воевод?
Чому, як вовк, зубами клаца
голодний, знищений народ?

Чому, чому од болю й муки
не встануть діти і жінки
і не складуть з одчаю руки
в міцні,
в потужні кулаки?

ПОДІА

Яругою бреде туман густий.
Схилилися задумані урвища
і мов пригадують старі гульбища
і голос, що йому вже не густі
Подолом.

Щуляться обдерті мури,
а на горі, немов сторожа, вежа
спускає долу очі-амбразури
та дивиться на сизе узбережжя,
аж на Дніпро.

А там проходять сплави
туманами у вогку далечінь,
і крають, мов тружденні орачі,
спокійні води чорні пароплави
і мимо йдуть...

І марять далі кручі
(яругою бреде туман густий),
і мов пригадують розгул і бучі,
і дзвін талярів щирозолотий.

СЛОВО ПРО ТВОРЧІСТЬ

Це —
щоденні думки.
Чернетки,
а не різьблені,
рівні рядки.
Ламають
закони поезики
не поети —
діла... станки...
Я дивлюсь,
як росте із схеми —
вироста з риштування
світ —
і жалкую:
величні теми
і малий іще
я
піїт.
Виповняються схеми
змістом.
Виростає країна
із схем.
І чому б
не стать публіцистом
і не скласти про це поем?

МАРШ-НАСТУП

На чорних квадратах гін
нечуваних безліч новин.

Товаришу!

Темп! Темп!

Шикується ввесь

степ.

На чорних квадратах гін
подій неповторних гін.

Товаришу!

Руш!

Дій!

Це гін неповторних подій.

На чорних квадратах гін
куркульству об'явлено згин.

Товаришу!

Нерв

кинть!

Чому загинати —

згинь.

На чорних квадратах гін
таких ще не бачили змін.

Товаришу!

Вверх

голова!

Товаришу!

Раз!

Два!

На чорних квадратах гін
ридає в розпачі дзвін.

Товаришу!

Бий!

Боротьба!

Регіт—

на розпач бань!

На чорних квадратах гін
минулого тліє тлінь.

Товаришу!

Крок!

Крок!

Останній надходить строк.

На чорних квадратах гін
вітрів,

революцій гін.

Товаришу!

Думай!

Знай —

іде неповторна

весна.

На чорних квадратах гін
подій усе швидшає гін.

Товаришу!

В шерэг!

Парад

ударних робочих бригад.

На чорних квадратах гін
дикунству й відсталості згин.

Товаришу!

Твердо

нога!
Товаришу!
По во-ро-гах!
На чорних квадратах гін,
на чорних, зелених —
в розгін!
Товаришу!
Вверх
голова!
Товаришу!
Раз!
Два!

ВІРШ ПРО ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЮ

Заклик!
До всіх!
Хто поети,
оратори,
хто механік
чи змазчик машин!
Заряджайте
серця-генератори
на мільярд
кіловат-годин!
За механіку й
механізацію!
За машин
робочий ямб!
Славте індустріалізацію
й торси
портових дамб.
Так віддавна велось —
віками:
всі співали
у нас
про те,
як садки
дзвенять солов'ями

і який
«наш чарівний» степ.
Г'алушки римували з квітками
— і великі,
і менші —
всі! —
й підпирали всі
козаками
ці чеснот українських сім.
І було це так
колоритно!
І було це
рідно так!..
Але нині
одмінні ритми
і одмінна
в поетів мета.
Уже досить
пісень ліричних
залишив
кожний-ліпший бард...
Ще сьогодні нам
шість щорічних
оспівати в поемах
варт.
Одшуміли
і Стікси,
і Лети...
Дальший поступ
кожному люб.
Вже складали
заводу
сонети,

а сьогодні і
їх рублю.
Оспівають
іще й
антени,
замість давніх
дзвінких солов'їв,
оспівають і
рух шалений,
замість тихих,
старих гаїв.

НАЗУСТРІЧ ДОНБАСУ

Не писать,
а рубати б оскардом...
Не слова б,
а твердий антрацит...
Чорне золото —
більші скарби,
і шахтар —
найбільший піт.
Не поеми б
писати
хвальні,
не трактати премудрі
складать,
а нові б
відкривати копальні,
а нові б
Дніпрельстани дають.
Хто там пише,
скандуючи рими,
Розчиняючи
«двері в день»?
Чув, як грюка

шахтар
дверима,
як щоранку
в копальні йде?
Хто там пише
поеми про «місто»
і повчально
підносить перст,
як міста
ще не стали
зістом
кілометрів
давніх верст?
Ні, скажіть
про виселки робочі,
про вогні
на копальнях
вночі.
Хай тоді
засвітяться очі
і заб'ються
серця-мечі.
Розчиніть
в аудиторіях двері.
Проспівайте
нові пісні
не старій
омані й химері —
рушієві
майбутніх днів.
Хай не стопи,
міряні ярдами,
у поемах нових
прозвучать.

Хай ударять
у них
оскарди
і примусять
серця мовчать.

чорний гетьман
на чорнім коні.
Очі світяться
мертві й холодні.
Кінь підносить
копита важкі...
Не визнає
України
сьогодні
ватажок
із минулих віків.
Поглядає
із брили каміння —
У новітню вслухаючись
вість,
Бо встає
молода,
невгомінна
Україна
гучних передмість.
У виробнях,
в копальнях,
у руднях,
у ретортах,
у горнах,
в дротах —
постає
Україна
майбутня,
у змаганнях росте...
Вироста!..
Гей!
Шумуйте,
дороги талі!

ЗАМІСТЬ ЖОВТНЕВОЇ ПРОМОВИ

Хай ви чули
хай ви чули
для простого й
в мене тема

кращі промови,

палкіші слова,—

короткого слова

проста й ділова.

Отже — коротко,
чітко й ясно
(не запалиш словами пожеж),—
говорю я:
ще надто рясно
перелогів,

обніжків,

меж.

Хоч розорюєм вже перелоги
(над ланами день голубий),
та на межах ламаєм ноги,
і, буває,

ламаєм лоби.

Степ, як латаний,—

латка на латці

скільки рук —

ПОЗА КНИГАМИ

* * *

Все маю я про подорож далеку.
Як сон: порти, моря і кораблі..
О, вічний невгамовний людський клекіт
На всіх шляхах великої землі.

Моря. Порти...

І думи, наче море.

Безмежна радість і безмежний сум!

Приймати все:

і сміх, і гнів, і горе,

як вічну, невмирущу днів красу.

Іти й іти.

Мандрівцем самотнім

забути власне все:

і гнів, і біль,

і виростати, скільки глянеш оком,

великим серцем

в далі голубі.

1928 р.

* * *

Синіми затоками —
Думами глибокими
Розлилися широко
Провесняні дні.

Кораблями бистрими,
Птицями вогнистими —
Думи і пісні.
Наче уві сні.

1928 р.

ПРОВЕСНА

Зима іще піднесла білу ручку
і пальчиком на когось посварилась.
Махнула рукавом сорочки білим,
а потім похилилась на плоти
чолом своїм білявомармуровим
і так немов заснула супокійно...
Лиш крапало-бриніло десь із стріх.
та ще вгорі дзвеніли жайворонки,
з-за обр'їв, з-за синіх тепловіїв
полинули на ріллі чорноземні...
І, вийшовши із хати на подвір'я,
узявся селянин за плуг іржавий.

1928 р.

СІВБА

Сонце вже землю вгріває —
Думає ратай про поле.
Рано встає він із ліжка,
Хлюпає воду в обличчя.
Потім іде на подвір'я,
Просто з порога до стайні.
Коней виводить із стайні,
Бо гомонять вже підводи:
Люди виходять на поле,
Й він поспішає раненько.
Іде. Горять по дорозі
Гострі вершини тополь,
Наче земля на великдень
Свічі свої запалила.
Ось і хати вже минули,
Лиш журавлі бовваніють.
Нива уже недалеко,
Ось і межа зачорніла.
Сходить він з хури, і коні
Геть одпрягає від дишла.
Січки дає він із дертю.
Сам через плечі ладнає
Торбу з пашнею і тихо,
Глянувши ще раз на обрій,

Де витикається сонце,
Мовчки рушає од краю.
Повною жменею щиро
Сіє він зерно у землю
Сіє він зерно у землю.
Й думає: — Мамо-природо,
Ти уроди, бо не зерно
Сію я в землю — надії.

ПЕРШИЙ МАЙ

Над юрбою, як калина
Над водою,— прапори.
Неупинно лине, лине
Пісня буйна догори.

Перегуки, гук майданом —
Тільки серцем розгоряй!
Безконечно, безнастанно
Повторяють далі:
— Май!

Зеленіють дальні ниви...
Сонце... Марева... Вогні...
Марширують колективи,
Коні струнко йдуть сталльні.

На трибуні, наче крила,
Лопотять чийсь слова:
— Дніпрельстан,— то наша сила!
— Дніпрельстан,— то голова!

Й молодіє молодисто
Кожне серце у грудях
Розгубились, як намисто,
Співив-зливи по полях.

Лиш цвіте, немов калина,
Та гуде із краю в край.
Безконечно, неупинно
Повторяють далі:
— Май!

1928 р.

МЮД

Ще ставайте в лави, друзі,
Під шум розпущених знамен.
Стають у всіх кінцях Союзу
Шеренги бронзових рамен.

У всіх кінцях стають у лави
Бадьорі, смілі, молоді.
І гук юнацький моложавий
Росте, як кола на воді.

Од Білорусі до Байкалу,
Од Біломор'я до Яйли —
Непереможно всюди стали
Молодики, як соколи.

У кожному серці — дзвони пісні,
Ясний, як сонце, кожний вид,
Хоч киди погляди зловісні
Усяк на Захід і на Схід.

Блукають там страшні примари —
Гартуйте ненависть, як меч.
Нам не страшні тяжкі удари
Для молодих юнацьких плеч.

Несем бадьорий буйний гомін,
І кроки вірні і чіткі...
І гук розкотистий одгоном
Летить на всі материки.

І в нетрях Африки й Китаю
У барабани гучно б'ють...
І там — од краю і до краю —
Встає, як сонце й прапор, МЮД.

* * *

Цвінуть сади... Ти чуєш, друже,
Як плодотворно міць пахтить?
Цвінуть сади... І ниви пружать
Потужні груди, щоб родить.

Розсаду садить поселянка.
Цвінуть сади... Летить цвітінь
І завива тонким серпанком
Засмаглі ноги золоті.

О, як відрадно! Як просторо!
Який спокійний біг води! —
І наливається бадьором,
Як зав'язь, весь... Цвінуть сади.

1929 р.

ПОСЛАННЯ ДРУГОВІ

Даремно докоряєш ти мені,
Що дні свої без жалю я марную,
Що згину я і всі мої пісні
І відгуку в нащадках не почую.

Не гнався я за тим, щоб мій онук
Із книг моїх, з труда мого пишався.
Я рад, як він тепер комусь придався
І сил комусь додав до кволих рук.

Пощо мені майбутнії віки?
Пощо мені минувша тая слава?
Хоч труд мій не легкий і не забава,
Не важу я на славу і вінки.

Не важу я на славу невгомінну,
Що котиться далеко по світах.
Я хочу працювати й жити так,
Щоб все було і чесно, і сумлінно.

Я хочу так робить, як каменярь:
Камінчик на камінчик накладати,
Й загальному, великому віддати
І свій, нехай малий, а щирий дар.

1929 р.

* * *

Ми прийшли не зубоскалить
День у день.
Той, хто п'їтьму вічну валить,—
З нами йде.

Ми не кидаємо кличі
Навмання.
Кожний — практик, будівничий
З нас щодня.

Не відрадні витребеньки
В нас пісні.
І не співи солоденькі.
А — вогні.

Кожна пісня, кожна дума
В нас — горно́.
Ті, у кого серце гума,—
Йдуть на дно.

1929 р.

* * *

Ходжу по вулицях і сподіваюсь дива.
Дивлюся в кожні очі. Йду і жду...
Чи то не ти збудила молоду
Мелодію старого лейтмотиву?

Повторюється все на світі знов.
Провісники народжень — катастрофи.
І ось і я: скандую знову строфи
Старої пісеньки, що їй ім'я... любов.

1930 р.

ДО СТЕПУ

Знов кричу
в простори чорні:
— Чуєш, краю?
З краю в край
ходять співи
непоборні,
непоборний
ходить май.
Із заводів,
із копалень
підіймаються,
встають
і калюжками
проталин
у поході
йдуть, ідуть.
Вирікають
щось нечуте:
— У змагання
всіх вклячить...—
Тільки степу
ще не чути,
тільки степ
іще мовчить.
Гей, проснись!

До вирування
стрепенися —
з краю в край...
Стань з копальнями
в змагання
і підвищи
урожай.

1930 р.

МУЗИЧНИЙ МОМЕНТ

Мріє, мліє, голубіє
День весняний срібношатий.
Юнка-любка, як голубка,—
Вийшла, випурхнула з хати.

— Здрастуй!— мовила привітно.—
Квітне сад наш смарагдовий.
Він без тебе, мов удовий:
Так шумить, шумить самотно.

Швидше ліньмо! Швидше киньмо
Смутки,— тутки не до стуми.
Вийди з роздуму-задуми,
Прошумім, як весно-шуми.

Розбруньковуються рясти,
У гаю леліють квіти...
Чуєш? Жити, прошуміти
І, як лист осінній, впасти.

1932 р.

ПОЧАТОК

У задумі надвечір'я
Край дороги вільхи стали.
Відбивалися сузір'я
У безводних водах талих.

Пахло прілим перегноєм
І зовучим духом житла.
Пролітала наді мною
Провесна ще нерозквітла.

Дерева високорості
Пристрасна п'янила мрія.
І солодким духом брості
Випадковий вітер віяв.

Голосами молодими
Відгукнулось надвечір'я.
І над житлами, над димом
Сяли радісні сузір'я.

У безодніх водах талих
Відбивались, мерехтіли.
Струмені десь клекотали,
І без удержу кипіли.

Й не було їм краю, впину.
Цілу ніч вони звучали...
Й зрозумів я в ту хвилину:
То весни й пісень начало.

НАРОДИ СЛАВЛЯТЬ ЛЕНІНА

Десь спалахи сяють зелені
І ріки крижані течуть,
Легенди про мудрого Леніна
Близьким переказує чукч.

У сонячнім Таджикистані,
Де в спеку буркоче арик,
Про Леніна оповідання
Пригадує мрійний таджик.

В глухому гірському аулі,
Де зорі, як сонце, ясні
Й дрижать кипариси поснулі,
Про нього лунають пісні.

Про нього гудуть і пороги,
І ріки, й дороги країн.
Складають поеми про нього
Узбек, українець, грузин.

У кожному серці навіки
Любов не пригасне ясна
До того, хто визволив ріки
Й, як ріки, звільнив племена;

До того, хто дав нам вітчизну,
Хто пута з народів ізняв,
Хто в силу могутню і грізну
Народи великі з'єднав.

Так в море зливаються ріки,
Потоки й струмочки малі,
Як в спілку злилися велику
Народи на нашій землі.

СНІДАНОК

Горить, потріскує плита,
І смачно пахне сита страва.
Дочка підлогу підміта,
А мати вчить її ласкаво.

На білім ліжку немовля.
І ясно в хату світить сонце,
І ясен віти нахилля,
Щоб зазирнути у віконце.

Звучить з ефіру мрійний Гріг,
І повно в хаті співу й сміху.
Та ось відкрились двері тихо,
І входить батько на поріг.

За ним в кімнату холодок
Пахнув голубливо знадвору,
І пісня пташки, і гудок,
І запах жита і простору.

Він миє руки і сіда
За стіл, де жде його сніданок.
І добра по трудах їда,
І мирний робітничий ранок.

Здоров же будь, господар мій!
Вітай же гостя хлібом-сіллю.
Твоїй гостинності й дозвілля
Мій спів привітний і простий.

СОЛОМ'ЯНИЙ ДИМ

Від солом'яного диму
Сум солом'яний бере...

Як бувало днями тими
Парубками молодими
Вечорами золотими
Ми виходили з дверей.

Ми виходили з торбами,
З цигарками із махри
І, йдучи попід тинами
Між старими повітками,
Повз солом'яні двори,

Повз віконця непротерті,
Повз похилені хати,
Ми клялись собі до смерті
В ті хати смутні, обдерті
Сонце радості нести.

Ми клялись здобути волю,
Принести її сюди
Тим, хто сів піт по полю,
Тим, хто знав нужду й недолю
І згинався від біди.

Ми прощалися за руку
З усіма біля воріт,
Хто всім серцем чув розлуку,
Посилавши нас в науку,
Виряджавши нас у світ.

Ми ішли в світи незнані,
У незвідані краї...
І на нашій свити драні,
На сорочки полотняні
Шкірились багатії.

Нас дівчата русокосі
Проводжали за село
Й довго, й довго на дорозі
Вслід дивились, мрійні й босі,
Скільки видно нас було.

Ми ж ішли в глухій мовчанні
І від смутку й від думок.
І тоді з села востаннє
Вітер любий на прощання
Ніс солом'яний димок.

Тільки що це я про смуток?
Чом про смуток пригадав,
Як весна прийшла до луток,
Як у квітах незабудок,
Юна, в вікна загляда.

Як сади стоять веселі
У багатому цвіту,
Як оновлені оселі
В кучерявім зіллі й хмелі,
Що повився на плоту.

Як життя без пана й ката
Люд щасливий зачина,
Як квітуча і багата
Як могутча і багата
Стала наша сторона.

Як не вернеться ніколи
Лихо давнє — панський гніт.
Як — огляньтесь! — навколо
Від очей до виднокола
Сонце, радість і пісні.

І коли впаде на луку
Дим осель в весняну рань,
Дід-чабан співа онуку
Про колишню нашу муку
Й більшовицьку науку
Революцій і повстань.

* * *

Скільки простору ясного!
Гріє сонце й припіка.
Підбіга під самі ноги
Хвиля моря гомінка.

Підбіга й тікає знову,
Човен смолений гойда.
Мовби пісня колискова —
Ця розпещена вода.

Втихомирює привітно
І наспівує «котка»...
Скільки простору і світла!
Гріє сонце й припіка.

1936 р.

РАНОК

Свіжинь. І сонце. І краса,
Краса весняної природи.
Блищить на дахові роса,
І зеленіють дальні сходи.

Співає пташка щось просте
Й близьке на свіжій деревині.
І сонце ніби теж росте,
Як квітка, ген, у далечині.

Разом з природою встаєш
І ти, пружистий і бадьорий,
Повітря, сонце, радість п'єш
В вікні, розчиненім в простори.

ПУТНИКОВІ

Зелені схили, й соковиті трави,
І тінь густа під молодим гіллям
Тебе спочинути зовуть ласкаво,
Невтомний путнику, що йдеш здаля.

Скидай взуття своє, піджак і сумку,
Вдихай тепло й живиці добрий дух.
Нехай вершини дальні будять думку,
А дерева густі голублять слух.

Як ти нам друг і брат по серцю й мислі,
Зустрінеш тут гостинність повсякчас.
І неба синь ясна, і віти звислі
Одним теплом і тінню вкриють нас.

І буде нам ясна і зрозуміла
Мовчазна мова наших серць без слів,
Бо нас обох єдина мати вчила —
Вітчизна наша, край більшовиків.

* * *

Любо вранці зустрічати
Світле сонце над ліском,
Любо чистий сніг топтати
Невгомонним каблучком.

Любо різать сніг іскристий
Ковзанами на катку.
Любо добре відповісти
Математику важку.

Любо пісню проспівати
Про гарячий серця бій...
Любо жити й працювати
У Вітчизні дорогій.

1937 р.

ГОРИ ОЖИЛИ

Зелені гори знову ожили
І заспівали радісно трембіти;
До сонця кедри простягають віти,
І линуть в небі з клекотом орли.

Чи то ж орли? Чи ті, що підняли
Крило своє, щоб в даль ясну летіти?
Встає, любов'ю і теплом зігрітий,
Встає народ із бруду, гніту, мли.

Як шум гірських потоків, пісня лине,
І шле горі ясу й привіт гора.
Співає знову вільна Україна
Пісні свого співця-каменяра.

І поки будуть тії гори жити,
Все буде вільний спів його гриміти.

ФРАНКО В КРИВОРІВНІ

Природа, мов для дорогих гостей,
Приготувала подарунки дивні —
І сонце, й трави, і квітки чарівні,
І на узгір'ї чистий сміх дітей.

Та гір краса, відрадна для очей,
Увага людська й співи переливні
Не радували гостя Криворівні,
Бійця за долю скривджених людей.

Слабий і немічний, з погаслим зором,
Самотній він проходив по стежках,
Свій дух борні заповідавши горам.

Його поїли діти із струмка,
Не знаючи, що поміж них присутнє
Живого духу джерело могутнє.

ГОРЬКИЙ

Жило в народі вічно правди слово,
Як джерело незборне, невмируще.
Минало все невічне і минуще,
А слово те — жило. І ні окови,
Ані Сибір, ні морок каземата,
Ні гніт і глум, ні бій жорстокий ката —
Ніщо здолати слова правди не змогло:
Воно жило, будило і вело.
Воно зневіреним несло надії,
Воно незрячим розплющало вії,
І сяв їм дивний, невимовний світ
За горами знущань, через простори літ.

Мов меч двосічний, слово правди взявши,
Ішли бійці на бій жорстокий завше.
Гримів їх гнів, звучав правдивий сміх, —
І навіть смерть ішла з дороги їх.
Нехай од ран, утоми і наруги
Конав один — ставав натомість другий,
І знову правди щирій меч гримів,
Рівняв путі і за собою вів...

І він — юнак з вогняним серцем Данко —
Узяв ту зброю й бився безустанку.

Узяв він меч, провісник гроз і бур,
І бив-крушив неправди давній мур,
Дикунство, косність, самодурство, пиху.
Хоробрих вів, слабим давав утіху,
Живив надію й кликав за собою:
— О радість боротьби! О щастя бою!

Він бився так, як билися титани.
Мечем тим бивсь Шевченко полум'яний,
Белінський пристрасний, Некрасов і Радіщев,
Та в Горького в руках сягав він ширше й вище.

Не притупилася в боях правдива зброя,
Не марний був у слові кожний звук.
Боець живий! Ми приймем меч його до рук
І станемо готові к бою.

Дзвени ж, мій спів! Торкайся серця й слуха,
Звучи й зови, не марний, не даремний.
Покіль живий, я воїн в битві духа,
І меч в моїй руці і шум знамена.

1938 р.

ВІЗНІ

I

Ніч. Зима. У вікна вітер стука,
Стука, мовби нетверезий друг.
Гей, бродяго! Увіходь! Для друга
Є вино й дозвілля, доки хуга,
І веселий, теплий, дружній круг.

Увіходьте й ви, тонкі тополі,
Й ви, далекі зорі, й ви, поля.
Любо!
Перед нами — даль, земля
Й три коні біжать у чистім полі,
Три коні, засідлані на волі,
Копитами б'ють у мерзлий шлях.

Три коні крізь сніг сипкий і хугу
Мчать полями під моє вікно...
Друзі! Друзі! Чи не все одно,
Казка це чи дійсність? Нам дано
Окриляти думку недолугу,
Воду перетворюють в вино.

Ось на блюдці шклянка недопита,
Книжка недочитана,— як є
У поета!— вітер в шибку б'є,

Кінь гримить попід вікном копитом,
І тим серце радує моє.

Так виходьмо на подвір'я з хати,
Під розлогі сніжні ясени.
Хай наш слід затрусить сніг лапатий,—
Взнали ми давно, що світ кімнати
І вузький занадто, і тісний.

II

Скільки в світі є доріг широких!
(Бездоріжжя на землі нема)!
От і я: через простори й роки —
Охопивши міцно кінські боки,
Мчу,— а вітер слід мій задима.

Пролітаю в фантастичнім льоті
Через давні села і міста.
Бачу: люд убогий у скорботі,
Бачу: люд, потомлений в роботі,
Що з нужди й нудьги шляхів пита.

Бачу, як з глухим прокляттям долі
Раб, повставши, пута гніту рве
Й на коні, в широкім чистім полі,
Шлях знаходить — шлях повстання й волі —
І братів на боротьбу зове.

І тоді палають пожарища,
Небо роздираючи навпіл,
Доки знов не піде степом віл

З плугом мирно. В полі ж вітер свище
Над гробами дорогих могил.

III

Виростають дерева гіллясті.
Села і міста нові ростуть.
Веснами шумлять сади у рясті.
Й діти — ясноокі і вихрясті,—
Як квітки, буяють і цвітуть.

Тут мої товариші, і друзі,
І ровесники, й бентежна юнь,
І батьки, і матері в напрузі —
В дні весняні, в непогодь, у хузі —
Землю перероблюють мою.

І, будуючи, учаться жити
Друзі і ровесники мої,
Вміють знов радіти і любити,
Творють легендарні речі й міти,
Люблять славу і плоди свої.

Так виходьмо в світ оцей із хати!
Так сідаймо на коней, сини!
Слід цей — не затрусить сніг лапатий,
Слід наш — гнів... повстання... барикади...
Й світ новий, прекрасний і ясний.

ЛАСТІВКА

Від теплих берегів старого Нілу,
Струснувши з крилець порох пірамід,
У наш весняно-барвінковий світ
Та легкокрила пташка прилетіла.

О, як зворушено тебе зустріла
Земля, прибрата у вишневий цвіт!
І мій тобі незмушений привіт,
Хоч, може, він і зовсім не до діла.

Живи і щебечи понад вікном,
Звивай гніздо під нашим мирним дахом,
Черкай озер спокійну синь крилом.

Сюди не долетить залізним птахам,
Що труп над Нілом що не день клюють
І сіють жах, і викликають лють.

СТРУМОК

«Все тече...»

Геракліт.

Навесні, як пахли трави
Цвітом рож, конвалій, лілій,
Синьоокий і русявий
Хлопчик пас ягнята білі.

Чув він пташок над собою
Щебетання голосисте,
І бурчало під вербою
Джерело прозоре, чисте.

Час минув... Липнева нічка
Юнака з дівчам вітала,
А блакиті світла річка
І мінилася, і сяла.

Щось таке шептали губи,
Соловей співав на диво,
І слова «люблю... мій любий...»
Повторяв струмок грайливо.

Та настала жовта осінь —
Загули бої в країні,
І юнак на путь-дорозі
«Прощавай!» сказав дівчині.

Ой, гриміли дні й легіли,
Як оті листочки в'ялі;
В краю діти сиротіли,—
Біг струмок все далі й далі.

Та нарешті — перемога,
В дім ідуть бійці суворі.
Де ж юнак? Нема... Тривога...
Плаче дівчина. Надворі

Сніг, мороз. У тихім гаю
Хуртовина гне вербину,
Та й зима не подолає
Течію струмка невпинну.

1940 р.

* * *

В серпневу ніч вогні зірок
Світили в високості.
У берегах бурчав струмок,
Стояли ми на мості.

Чи ти пригадуєш той час,
Ті дні, ті ночі п'яні,
Як стрілись ми у перший раз
В далекій Саксагані?

ПОНОВА

Падає тиха понова,
Сосни вкрива і ялиці.
Тиша у лісі казкова,
Тільки десь свищуть синиці.

Дятел у кору постукав:
Гілка із дерева впала,
Древня сосна жовторука
Сестрам щось тихо сказала.

Снігом пройшов непочатим
Перший мисливець із бору.
Ой, бережіться, зайчата,
Буде сьогодні вам горе.

З гомоном по першопутку
Їдуть колгоспники в місто.
Небо — ясну незабудку —
Хмари заткали імлісто.

А на горбочку малята
Лагодять сани до спуску,
І — полетіли санчата
В купу із хмизу і труску.

Гомін, і сміх, і пороша.
Сосни хитають верхами.
Зимо, яка ж ти хороша,
Вкутана тепло снігами.

1940 р.

**3 КНИГИ
„ТЕПЛОВІЙ“**

1940 р.

ДРУЖБА

Як той, хто вийшов з Дантового пекла,
радів, уздрівши в небі зорі знов,
радію я, вітаю землю теплу,
квітки і трави, сонце і любов.

Навколо друзі — і близькі, і рідні,
я з ними йду серед пшениць густих.
Гримлять про них співці і труби мідні,
річки з гірських вершин, гудки й мости.

Земля моя велика й багатомовна
склада про них гучні пісні свої.
І наша дружба — нерозривна й кровна —
єдна народи, племена й краї.

Ні лихоліттям, ні кривавим герцям
зламати нашу дружбу не дано.
У сяйві слави, в славі сонця й серця
їмо ми хліб наш і п'ємо вино.

У нас буяє й квітне молодь пишна,
і юність серця в нас не відцвіта,—
так у садах рясна квітуча вишня
опівдні листом гомонить густа.

Життя відрадного кипучий келих,
що повний вщерть, ми хилимо до дна.
У нас доволі є пісень веселих,
і слава нас, і пісня не мина.

Так хай лунають наші співи дружні
і гомін непримушених розмов,
покіль серця у грудях б'ються мужні
й біжить по жилах невгамовна кров!

ВЕСНА

Ми кажемо: весна!— коли у небі птиці
і на землі теплінь, і буря зілля й трав,
коли яріє степ і перші громовиці
синявий полиск ллють на оксамит отав.

Ми кажемо: ясна!— коли блакить привітна
і тане над ставком світанку сизий дим,
коли зоря цвіте, крилата, макоцвітна,
і сонце — у всьому, і сонце — над усім.

Ми кажемо: красна!— коли у квітах лука
і яблуня в цвіту стоїть, як молода,
коли бринить бджола, і дятел в кору стука,
і дощик пелюстків на землю опада.

Поглянь же: угорі чи то не птиць кружіння?
Чи то не помах крил повіяв по землі?
— О, так,— мовляв сусід.— Весна!.. А те гудіння
від наших літаків з зорею на крилі.

ЗУСТРІЧ

Із кімнат, припалих пилом,
від книжок, що пахнуть цвіллю,
вийшов я на травний килим
в бурю рясту, в вихор зілля.

В небі сонце сяло знову,
птах кричав на верболозі,
і поета випадково
я побачив на дорозі.

Я вклонивсь йому привітно
і почав розмову просто:
— Гляньте, як природа квітне
й дерева гордяться зростом.

На вербі співає пташка
непримушено, як треба
всім співцям. А ось ромашка
здивилася на небо.

На будяк і ніжні квіти
світить радісно світило
і свою властивість — гріти
виявля на повну силу.

У траві струмок невтомний
жебонить, бурчить, співає.
«Все тече»— мотив відомий
він сумлінно повторяє.

Онде люди косять трави,
ковилу гребуть шовкову
й посміхаються лукаво
на поетів двох розмову.

В школі, бачив я, учитель
з наполегливим терпінням
і граматики, і жити
вчить щасливе покоління.

Трудяться маленькі бджоли,
нищать пасічники трутнів...
Оглядаючись навколо,
я спокійний за майбутнє.

Я люблю це чисте небо,
я люблю цю радість в людях,
я за них умру, як треба,
із ромашкою на грудях.

НАРОДЖЕННЯ СОНЦЯ

Як про те сказати сусідам,
що народжуються квіти,
що над полем світить сонце
і шумує гай ясний,

що радіють світлу трави,
що малі й веселі діти
у пташине щебетання
уплітають голос свій.

Онде люди вийшли в поле —
земляки мої і друзі,
а між ними на машинах
Ангеліна, Острогляд...

І гудуть уже простори,
і дзвенять пісні в окрузі,
і парує проти сонця
наша сонячна земля.

А на всім її безмежжі
всяк свою провадить справу
і свою співає пісню
завжди з іншими улад,

любить міць землі незламну,
і діла великі, й славу,
і поля її багаті,
і осінній плодопад.

Всі ми ходимо під сонцем
просто, гордо й незалежно,
й світле сонячне начало
у серцях живе у нас.

То ж про нашу, мабуть, землю,
життєрадісну, безмежну,
Томас Мор і Кампанелла
палко марили в свій час!

ДЖЕРЕЛО

Не серед тихих лук, під тінню верб розлогих,
не в травах запашних пробилось джерело,—
під муром заводським, в пилу, окрай дороги
воно з'явилося і потекло.

Ні дикий суховій, ані безплідна суша,
ні дим, ані вантаж його не знемогли.
Прозора течія, жива, хоча й не дужа,
біжить посеред жужелиці й глини.

Дівчата і жінки з виселку заводського
джерельної води приходять часом взять,
мандрівець п'є її, і димарі круг нього,
як дужі й вірні вартові, стоять.

І перелітний птах над плином крила згорне,
і посивілий муж зупиниться над ним...
О пісне! Й ти отак, як джерело незборне,
течи, напоюй, радуй і дзвени.

ДІТИ

Понад копрами, горбами і схилами
сіється, сіється сніг...
В парку між кленами й липами білими
сміх.

Діти доріжкою йдуть безгомінною
з лижами ген на узвіз.
Сипле над ними кришталями інею
ліс.

Поїзд пролинув. Очицями ясними
діти слідкують за ним.
Ніжно їх кутає сивими пасмами
дим.

А на доріжці, мовчазні й замислені,
білі, мов той снігопад,
знатні батьки їхні, з каменю різьблені,
вряд

стали, мов стежать за грою й забавою.
Сиплеться сміх-сріблограй.
Слався ж навіки, овіяний славою
край!

САД

Достигають добрі яблука в саду,
золотіє пил осінній на плоду.

Бризка сонце у рясну гушавину ---
і на сливу, і на грушу запашну.

Під деревами — щаслива дівтора.
Глянь, яка у них весела й жвава гра!

Між каміння та високих сірих скель
пропливає їх уявний корабель.

Мов квітки — цвіте легких убрань миткаль
Мов потоки — мова радісна й швидка.

А тимчасом догоря гарячий день.
Затишає сміх і відгомін пісень.

Із роботи йдуть смугляві матері,
під тополі поставали у дворі.

Прошумів в садку на яблуні листок,
посміхнувся любій матері синок.

Похитнулася он гілочка тонка,
підбіга до мами донечка метка.

— Ой, як хороше, матусенько, в садку!—
чує мати мову радісну й дзвінку.

Чують мову ту смугляві матері,
що зійшлися під тополями в дворі.

І сказала перша мати річ таку:
— Не зазнали ми такого на віку.

Друга мовила:— Не та тепер пора.
Ми не знали — хай узнає дітвора.

А від столу третя мати підвелась:
— Хай раюють, бо на те ж і наша власть.

Похитнулися рахманні дерева,
закивали на такі її слова.

Відблиск сонця догоряє на плоду,
Сміх і гомін у колгоспному саду.

ЮНАКИ ІДУТЬ В АРМІЮ

У задумі поле неозоре,
по-осінньому шумлять садки.
З піснею, широкою, як море,
в армію рушають юнаки.

Матері прощаються із ними
і цілують в очі і вуста:
— Та нехай над вами молодими
слава із удачею вита!

У квітках дівчата кароокі —
наче птаство в пишному гіллі:
— Доглядайте, хлопці, славу й спокій
нашої великої землі!

Над країною блакитне небо,
і радіє сонечко само.
Світе! Нам земель чужих не треба,
та й своїх нікому не дамо.

ЧЕКАННЯ

Ходять хмари краєм неба,
і летить за вітром птиця.
Ніч заходить, а до тебе
сон не йде, тобі не спиться.

Ждеш: доріжкою із саду
прийде друг твій довгожданий
і твою глуху досаду
зніме з серця, як оману.

І почне просту розмову
про близьке, про те, що любим,
і назве в розмові знову
щиро й просто другом любим.

І впаде те слово в душу,
добротворне і цілюще,
мов той дощ, що пада в сушу
уночі на сад цвітущий.

Сухумі

В ЗИМОВИЙ ВЕЧІР

Сонце. Вечір. Синь морозяна.
Пада сніг із верховіть.
Хороше біля колодязя
із дівчам поговорить.

Під вечірніми сузір'ями
споминать весняні дні
і словами теплощирими,
ніби золотом, дзвеніть.

Говорити, що напровесні
знову буде все цвісти,
і, як відра на коромислі,
серце повне понести.

ДОЩОВІ ПЕЙЗАЖІ

I

Бує зелень на городі по дощі,
поміж рядами зілля свіжий мул синіє,
жовтогарячий захід жарко пламеніє,
й блищить ясна роса на кожному кущі.

Під райдугою, ген удалині,—
верхівець на горбі на золотім коні.
І дивляться у дощову прозору воду
високі труби машинового заводу.

По насипу рожевий трам пробіг.
Виходить поїзд ген з-під віадуку,—
і повен низ і гамору, і гуку,
і тупоту ста тисяч ніг.

На зміну йдуть на шахту гірники,
і тіні їх лежать на цілі гони.
Маслини кущ обдзьобують шпаки.
Синіє далечінь. Синіють терикони.

Синіє мла. Розлогим низькодолом
метнувся вітер молодо і вщух.
А там, над колосистим полем,
кипить зелений шум дощу.

II

Дош тучний, теплий і плодючий сгих,
і хмари розійшлись, важкі й похмурі.
В калюжах теплих після грому й бурі
відбився спокій дня й небес ясных.

На горбі ярім золотий вітряк
розправив мирно проти сонця крила,
Земля, плодюча, тепла й розіпріла,
леліє повний і достиглий злак.

Лисніють проти сонця доріжки,
з плодами сад схилився край дороги.
З калюжі має жінка повні ноги,
і падають соняшники й макі.

ВИЗВОЛЕННЯ

Брати мої! Я знаю: до кордону
не раз ходили ви смутні, як ніч,
і в ясний світ із панського полону
за Збруч вас кликав пісні вільний клич.

«Брати за Збручем мають щастя-долю,
немає їм ні перепон, ні меж...»
І серце в вас стискалося від болю,
над селами ж курився дим пожеж.

Нужденний ратай в руки брав мотику
і в бідну землю він її вганяв,
сховавши в серці ненависть велику
до слушного рішального дня.

Солдат невільний у душній казармі,
принижений, ображений стократ,
здалека чув ходу Червоних армій
і рвався серцем їм навстріч, як брат.

Зажурені хилилися оселі,
і тільки діти інколи малі
пісні співали бойові й веселі,
що линули з радянської землі.

Ідуть бійцям назустріч вільні люди,
шумлять, як звільнена від криг ріка.
Хай, браття невідплатною не буде
кров Наливайка, Гуні, Павлюка!

Скінчилось! Годі! Люта шляхта гине!
Земля радянська правди меч взяла!
І браттям з Білорусі й України
визвольну дужу руку подала.

РОЗДУМ

Тече життя. І рік невпинний плін.
Все дальші обрії впадають в вічі.
І хочеться дійти нових вершин
і в річку часу уступити двічі.

Безсмертя!.. Мить прекрасна, зупинись,
утілься, як у мармурі, у слові
і клич любить дерева смарагдові,
і сонце, й вітер. Непідкупно, скрізь

серця великі слав, відважні й чисті,
що світять людству, мов дороговказ.
Прослав життя, зови в майбутнє нас
і відкривай нам далі променисті.

Прослав діла людей, в яких високий дух,
а думка багата, як народна нива.
Вітає їх земля моя щаслива
і славлять у піснях кобзар, акин, ашуг.

Прослав і труд, і піт чола гарячий,
утому й перелітний сум розваж,
Оберігай безжурний сміх дитячий,
і серце дівчини, і спокій наш.

Коли ж обов'язок громадянина
співцеві меч борні подасть до рук,
вражай негідників, вражай падлюк,
хай зійдеться людей сім'я єдина!

1939 р.

ЕЛЕГІЯ

Я весь не вмру.
Осиплять листя вишні,
і дуб осиплеться, і в'яз не прошумить,
але під опаддю, під в'янню зерно буде жить
і ждять, як води зашумлять весняні,
бистробіжні.

Коли ж у небо жайворонок свій направить літ,
пролине вітер понад травами густими,
із зерна парость вийде, вигляне здивовано
на світ,
і знов дивитимуся я
її очима.

Життя не гине. Я з дитячих літ
несу у серці незабутній спомин.
Була посуха. Від журби, від клопоту й утоми
ходили люди стомлені, зчорнілі і смутні.
В сусід дочка-відданиця вмирала від сухот.

Тужила мати, плакав батько, вся родина.
А ген на обрії тим часом хмарилось. І от
ударив грім. Здригнулися усі. Здригнулася
рівнина

Полився дощ рясний. І вийшов батько з хати
і, пригорщ підставляючи під дощ, просяв, немов
то пролилась дощем плодючим, тучним і
багатим
його надія, радість і любов.

Життя не гине.
Я окрай села
могилу знаю, де стоять три дуби, мов сторожа.
Там смерть лиха бійця червоного стяла.

Він кликав свій загін: «Вперед!», і куля
зловорожа
поцілила його якраз в той самий час,
як ворог збитий утікав на виднокрузі.
Та клич бійця, хоч він і впав, звучав, немов
наказ
для всіх товаришів його і друзів.

Вони перемогли. І от село живе
і славить у піснях добу щасливу,
а клич бійця й тепер немов зове
у назві молодого колективу.

Я знаю це і знаю: не умру,
як не вмира в природі жоден атом,
як не вмирають між людьми діла й слова живі.
І радий я усе життя республіці моїй віддати,
щоб жить в її ділах, піснях, як у новім естві.

ШЕВЧЕНКО В КАЗЕМАТІ

Синьомундирі часові змінялись,
і сходила глуха, самотня ніч.
У небі хмари зграями збирались
і вільно плинули в височині.
На південь линули, туди, де травень
дзвенів, гримів піснями солов'їв,
де над Дніпром схилялись буйні трави,
а він в порогах бився і гудів,
мов люд закований.

У казематі,
неначе в домовині,— тиша й сум.
Глухі зітхання. В здушенім проклятті —
нудьга і жаль..

Закутий, повний дум,
один сидить в душній темниці в'язень
і дивиться в ґратоване вікно.
У нього серце запеклося від образи
брудних жандармських допитів; воно,
мов беркут скутий, у неволі квилить,
його сповня святий, правдивий гнів.
Але як висловить... де взяти слів,
щоб море горя в щирій пісні вилить?
Немає слів. Лишень слова тривоги
лишилися йому — слова журби.

А в відповідь ні звуку. Десь остроги
побрязкують... хтось стогне. Мов гроби —
глухі застінки, й сині часові
стоять попід дверми, мов неживі.
Як холодно!.. Росія вся безгласна,
немов тюрма, де стогне люд од мук.
Чи ж визволить його палка й напрасна
поетова сльоза? Чи зіб'є з рук
кайдани куті? Чи пуста надія?
Хіба недосить він на марнім полі сів?
А що зійшло? Нічого. Хоч би рута,
хоч би полин гіркий. Земля закута,
а він кайданами в тюрмі гримить,
і ні з ким сум і горе поділить...
Як жаль йому, що не на ріднім полі
і жить він буде й смерті час стрічать,
що тут в тюрмі, тієї злої долі
йому доводиться, як щастя, ждять!..

І лине в думці він на Україну,
на села, до людей (Поволі час
минає у тюрмі!). Немає впину
ні перепон для думки. Знов Тарас
садок вишневий бачить коло хати...
сім'я убога... солов'иний спів...
Співають, з поля ідучи, дівчата,
і віє теплим запахом степів.
Квітуха вишня затишною тінню,
здається, нахиляється над ним,
і ніби чує він знайомий дим,
і спів, і сміх в тюремнім безгомінню.

О рідний край! Земля обітованна!
Чимало він за неї вилив сліз

і горя випив. Жертва безталанна,
з якої пан знущавсь, а цар догриз.
Земля чарівна — церкви та остроги!
Земля обітованна — глум і сміх!
Похмурі стіни, чорний морок стріх,
нужденні люди, чорні від знемоги.
Земля безрадісна...

А час мина,
як хмари ген за ґратами. Відчутні
і видимі проходять, як мана,
перед очима в'язня незабутні
жахливі образи. Він гонить їх,
не в силі залишитися без них.
Він бачить людське невимовне горе,
і кривди, і образи, і жалі,
і сміх безрадісний, і радощі малі,
і відчуває все. А ніч — як море.
Нема спочинку в непогодь плавцям,—
нема думкам упину і кінця...

Та що це? Чи причулось? За дверима
непевний звук тривожних голосів,
хто їх пустив? Хто відчинить посмів
залізні двері?.. Товща незборима
розходиться. І входять на поріг...
Привиддя? Люди? Ні, він знає їх,
він пізнає нічних гостей оцих.
Вони ввійдуть, в їх очах тривога,
і, віддих стримавши, стоять біля порога.

Ось у сльозах заплакана сирітка,
немов билина в полі, мовби квітка,
що в'яне без роси в самотині;

сумують очі, як волошки, сині,
а брови на засмученім чолі —
мов чорний оксамит. Увесь в землі,
за дівчиною йде козак із списом,—
він чобітьми гримить, бряжчить залізом.
А далі діти в ряднинках малі,
нешасні сироти. Іде з дочкою мати,
іде за правдою, іде на суд
до в'язня, щоб у нього попитати,
за що з її дочки глумився люд,
за що загинула вона у тій країні,
де соловей співає на калині,
де з вітром гомонять тонкі тополі,
де досить простору, та більше ще неволі.
Три брати-бурлаки ідуть юрбою,
а вслід їм матінка стара з дочкою
й невісткою своєю молодою.

Ідуть смутні й мовчазні новобранці,
а вслід за ними скорбні матері.
А далі — бідний люд... солдати. Ранці
обвисли за плечима в них. Старі
обличчя зачерствіли, та в очах,
де мислі не згасив казарми жах,—
велика туга скутого народу
і іскра гніву світиться.

«Свободу!
Свободу! Волю вкрали в нас царі!
За що ж мордують нас лихі псарі?
За що ж в нас руки кайданами скуті?
За що ж ми терпимо ті муки люті?
Ти — слово наше й правда. Розсуди
з царями нас і до добра веди!»

Лунають голоси попід склепінням
тюремних коридорів нелунких,
і словом, як розвернутим камінням,
гримить народ на ворогів своїх.
Тут кожна кривда давня, і образа,
і сором весь кріпацького ярма
відчуті ще раз. Геть, журба німа!
Всі слова дожидають від Тараса.
Що скаже він?

Мовчить глуха тюрма.
Й Тарас мовчить. І на єдину мить,
здається, чуть, як в жилах кров біжить.
Та ось він руку у кайданах звів,
і сині очі засвітились гнівом.

«Що я скажу? Вставайте на царів!—
промовив твердо.— Гнівом справедливим
скарайте тих, хто досі вас карав,
і кривдив, і знущався з вас одвіку.
Гостріть сокиру! Хай сім'ю велику
освітить сонце правди, і стара
земля, оновлена, всміхнеться любо,
й забудуть люди злу годину й згубу.
Хай прийде час загального добра!
Хай вільні співи линуть з України,
і сонце світить над її людьми!
Нехай...»

Навкруг оглянувсь — ґрати... стіни...
і ходять вартові попід дверми.

СМЕРТЬ ВІССАРІОНА БЕЛІНСЬКОГО

(Поєма)

I

Тяжкі тумани тьмарили й смугили
початок петербурзької весни.
Ішли дощі; Неву скували сни;
у вікна густо краплі стукотіли;
і линув час, як дощ з височини,
одноманітно.

Глухо по торцях
гриміли візники; сміялись діти,
а в вікна зазирали голі віти,
і — дощик, дощик, дощик без кінця.
Де сонце? Де блакить? Немає.

Квітень

минався, як мина весняна туга,
коли в виру людським шукає серце друга
і не знаходить.

Журавлів ключі
пролинули і щезли десь у млі,—
і знову дощ, і знову на землі
туман, туман...

Так дівка недолуга
обранця-юнака даремно жде,
і вигляда, й не спить, ночами мріє,
а очі плачуть, і коса сивіє,
і серце в'яне, а юнак не йде.

Так тяжко хворий дожидає дня,
коли одужає й на ноги стане
й навколо себе, ніби вперше, гляне
любовно й радісно. І вся бредня
і гіркота життя із серця сплине,
і він, як той плавець, що в бурю лине
назустріч хвилям, в їх зрадливий вир,
промовить знов біді наперекір:
«Привіт тобі, життя! Хвала і мир!
Завжди й навік!»

Але тяжка недуга!
І ні слова, ні вболівання друга
недужого із ліжка не зведуть.
Він знає: прийде час—скінчиться путь,
а жаль бере, бо серце просить діла,
але рука — безвладна і безсила,
перед очима — тьма і каламуть.
Тамуючи тяжке зітхання й кашель,
прикований до ліжка, він мовчить,
а мозок точить думка, ніби шашель.
А дощ на вулиці мрячить...
І знов туман...

Безлисті дерева
у вікна стукотять, мов просяться в кімнату
промоклі путники. Дощем приб'є крилату
залітну гостю часом до вікна,

і, крильцями стріпнувши, знов вона,
з'явившись з безвісті, у безвісті десь гине.
як видиво минуще і хвилиenne
у світлі діл і явищ, як мана,—
і знов нікого...

Так минають дні.
А ночі безгомінні й мовчазні,
безсонні ночі! Ніби голос долі,
глухий і темний, в тиші, у півсні
вони проходять. Та про це доволі,
бо клич, як прапор, хворий підійма:
«Хай зійде сонце, хай загине тьма!»

II

Чуткий, короткий і тривожний сон
розвіяв ранок сонячно-прозорий.
На білім ліжку безнадійно хворий
лежить «неистовый Виссаріон».
Останні числа травня.

У кутку
ляльками бавиться дитя біляве,
візок цяцькований на килимку,
а в вікна сонце дивиться ласкаве,
і вулицю рухливу й гомінку
угадує до тиші звикле вухо.
Виссаріон безмовний. Кашля глухо.
На столику, що поруч коло ліжка,
лежить розірвана недавно книжка;
папір, перо гусине, каламар
та свіже листя.

не знать поваги до батьків ні в чім,
їх смерть вважають визволенням своїм,
а не утратою.

А вітер ніжно
хитає за вікном сплетіння віт,
в віконницю зелену злегка стука.
Проходить травень у пісенних звуках,
і за вікном шумить великий світ.
Віссаріон зітхнув. Яка журба!
Яка печаль тісниться в серці в нього!
Як жаль, що не скінчилась боротьба,
а вже його перемага знемога!
Як він би скинув цю тяжку утому
і рушив знов проти неправди й зла
з мечем в руках, що доля подала
ще на порозі батькового дому!
Ще в нім не згас священний трепет мрії
і запал гладіатора-бійця,
готовий він боротись до кінця
проти дикунства, рабства й тиранії,
супроти ладу, де в огидний бруд
душа дитини топчеться зарані,
де всюди рабство, де невільний труд,
а владарі — тупі, бездушні, п'яні.

Віссаріон здригнув. Рукою скроню
погладжує, а синій зір горить,
мов прозирає в далечінь століть.
Він ледве чутно промовляє: «Доню!»
Дитя підбігло — ластівка метка,
всміхається, а батькова рука
ласкаво гладить їй білявий волос,
і очі повні ніжності й надій.
Так добрий ратай в полудень ясний

на полі гладить тонкостеблій колос
і оглядає ниву з краю в край,
плекаючи надію на врожай.

А урожай ще буде! Прийде час —
раб скине пута кривди і образ
і піде в бій, і на землі усюди
не буде більш рабів, багатіїв,
німих підданців і дурних царів,
а будуть браття скрізь, і будуть люди.
І в тій прекрасній далечині літ,
куди він пристрасно думками лине,
засвітиться, засяє на весь світ
і гордо зазвучить ім'я: людина!

Віссаріон відсторонив дитя
і знов затих в якимсь непевнім стані
напівсвідомості чи забуття,
а перед ним, неначе у тумані,
проходять образи його життя.

III

Ще на Сенатській площі пахнув дим
повстання чотирнадцятого грудня,
ще з мурів не зітерлися сліди
від куль і ядер, ще в сибірських руднях
кайданами гриміли в глибині
царем закуті мученики мрії
в аудиторії ж, в холодній тишині,
гекли слова байдужі і нудні,
про інверси, автоніяни, хрії.
Російської словесності солдат,

сухий схоласт, педант нудний і строгий
читав свої безбарвні монологи,
і сипався труський пісок цитат,
крутилася словесна веремія.

Мов заговорена, жила Росія
в приниженні, у безпросвітній млі,
і всюди — на полях, на Волзі, на Уралі
лилися сльози і пісні печалі,
як стогін многострадної землі.
То плакало селянство у ярмі,
то чувся стогін скутого поета.
І в темних казематах у тюрмі,
і в світлих стінах університету —
скрізь був один закон царя-псаря:
«Не рассуждать», — закон ганьби й неволі.
Мовчїть, раби, заковані і голі!
Вам батогів, церков, шинків доволі,
а волі й прав не ждїть!

Смутна зоря
російської свідомості в тумані
ледь-ледь ясніла. Кари безнастанні
її туманили.

Минали дні,
здавалося, без віри, без надії
на просвіток. А на полях Росії
нависла тїнь од шибениць.

Та ні!
Безсмертний дух народу! Він живе!
Не закувати душу у кайдани!
І муза Пушкіна узяти меч зове,
і клич її почуто полум'яний.
Вже чулась демократова хода,

і гнівний голос вже лунав суворо:
«Народ царів на суд покличе скоро!»
Надія батьківщини молода,
бентежна молодь, прагнула ознаки...
Так спрагле поле влітку дожида
грози. Шепочуться пониклі злаки,
порожній колос хилить до землі,
а на межі, на чорному шпилі,
громадою стоять дуби похмурі,
на їх вершинах листя гомонить,
і гомін над полями ген летить,
немов віщує про початок бурі.

Ах, юність, юність! Неповторні дні!
Ви — як весняні води, буйні й повні...
Книжки. Навчання. Лекції нудні.
Перерви. Коридори многомовні.
Віссаріону згадуються знов
гарячі спірки, пристрасні розмови,
таємні вірші, що будили кров
і кликали до щастя і обнови;
обличчя юні, молоді серця,
готовії заради слова вмерти;
розмови й ще розмови без кінця
про волю, про потребу саможертви.
Як часто в запалі ввижалось їм,
цим юнакам гарячим, молодим,
і лаври слави, і вінець терновий
Рилєєва і Пестеля...

І знову

Віссаріонові думки летять
в минувшину. Він з друзями своїми
вдивляється жадібними очима

у темряву російського життя.
Над ними темна ніч, і хмари звислі,
і окрики підозри і цькувань,
вони ж відчули свіжий вітер мислі
й прийдешнього передсвітання рань...
Ось перед ним убога комірчина,
стілець, і стіл, і стіни без окрас,
та книги ще — його любов єдина,
де мислі й пристрасті вогонь не гас.
Внизу—там кузня, поруч—темна пральня,
з якої линуть випари тяжкі
білизни мокрої, а молоти дзвінкі
невтомно стукають по наковальнях.
Як часто за освітленим столом
у мерехтінні свічки лойової
над книгами схилявся він чолом,
мов дослухався мови їх живої!
Як часто, прихилившись до вікна,
питав він марно ніч глуху осінню,
чи скоро буде випита до дна
велика чаша горя і терпіння
народного? Він чув призивний голос
замучених, нужденних кріпаків,
і зріла мисль його, як зріє колос,
і клалась на папір слова палкі:
«Хто дав вам, владарі, те згубне право
своєю волею неволить люд,
і пити кров, і пожинати труд?
Закон? Не говоріть брехні лукаво!
Противний ваш закон святим правам
природи, й людству, й розуму самого,
боротись, повставати проти нього
людина може й мусить».

Та словам —

словам правдивим, щирим і простим —
немає волі там, де над усім
тяжіє дух казарми й каземату,
де люди злі, а добрі лиш за плату,
де куриться брехні і лесті дим.

Віссаріон пригадує, як мусив
покинути товаришів своїх.
тепло аудиторій гомінких
і бесіди палкі у колі друзів.
Минуло все, пройшло чимало часу,
але примир'я і тепер нема;
він тяжко зніс вигнання і образу
російського суспільства.

Та дарма,
хто ще з дитинства зненавидів гніт,
приниження, і рабство, і сваволю,
хто зрозумів тяжку кріпацьку долю
й прокляв пролитий у неволі піт,
хто виплекав у серці світлу мрію,
хто полюбив по-справжньому Росію,—
в зневір'ї той на півпуті не став,
а пристрасно, із запалом плебея
мечем шукати відповіді став
на всі питання, й зброєю своєю
життю прийдешньому готовив путь.
Він знав сучасне й прозиравав в майбутнє,
він, мабуть, крила відчував могутні
і чув, що інші вслід за ним ідуть.

В кімнату тихо увійшла дружина.
 Віссаріон немов крізь сон пізнав
 знайомі кроки. На якусь хвилину
 вона спинилася проти вікна,
 поглянула немов незрячим зором
 на дерева, на сонце, на блакить
 і підійшла до ліжка.

Що, він спить?

Чи так затих? Схилилася над хворим,
 прислухалась, як дише часто й хрипло,
 відкинула з чола волосся злипле,
 смагу зітерла на сухих губах,
 стоїть, замислилась. Яка журба!
 Яка утома всю її змагає!...
 Невже кінець? Надія відлітає.
 А далі? Невідомість.

Так верба

схилиється над висохлим річищем,
 торкається гілками до землі,
 а листя в'яне на її гіллі,
 хмарки летять над нею вище й вище,
 і тільки вітер кружеля і свище,
 і гасне сонце в поросі і млі.

Віссаріон прокинувся. Очі сині
 розплющив, подивився навкруги
 і, осміхнувшись, руку стис дружині...
 Нехороше йому. Нема снаги.
 Як добре зараз ось із ліжка встати,
 струхнути неміч, знов узять перо;
 ще в нього є що людям розказати,
 і в серці в нього ще живе добро.

Але недугу не перебороти...
Так прикро, що нема в ньому снаги
ділить з дружиною усі турботи,
і бідність, і нестатки, і борги,
так прикро!..

Та дружина щось говорить:
хай клопотами сил не надрива,
він ще одужа, перестане хворить...
Одужає?.. Слова! Пусті слова!
Він добре знає, що уже не встане,
що він в огні, як лист опалий, в'яне
й життя в ньому, як іскра, дотліва.
Але — дружині легше від омани.
Нехай же вірить! Хворий ожива,
говорить про весну, про сонце й трави,
про вітер свіжий, сонячно-ласкавий,
про повні ріки, збурені до дна,—
все марно: жінка слухає сумна,
задумавшись, постелю поправляє
й, не відповівши, вийти поспішає.
Яка мовчазна й стримана вона!
Як розуміє він її печаль,
непевну віру і мовчазну тугу!
Що дав би він, щоб втішити подругу!
Та мало є веселого, на жаль.
Ну, от він жив... боровся із нуждою,
витримував з життям важкий двобій,
багато втратив сили і надій
і сам, здається, пада в тім двобою.
Пригадує: як часто в світлу мить,
коли приходила свідомість сили
і тепла віра хворе серце гріла,
знов починали владно говорить

турботи про крамничку, про борги,
про сюртуки, штани та про квартиру,
вбивали сили і глушили віру,
висушували джерело снаги.
І він, розбитий, стомлений украй,
що почував? Безвір'я і відчай.
Доволі ж! Годі! Відійдіть, примари!
Ще меч не випав із руки бійця,
готового змагатись до кінця
і завдавать вражаючі удари!
Ти, бідність! Ти, нужда! І ви, нестатки!
Ти, самовластя, й ти, жорстокий гніт!
Ви всі прийшли? Підходьте ж по порядку,
свої удари від бійця прийміть.
Так, так! Ви всі підходите юрбою,
панки, самовдоволені собою,
ділки брудні без сорому і честі,
однак умілі в підлості і лесті,
невігласи наївно-добродушні,
глушители добра, раби послушні
своїх панів, нікчеми й холої,
удари вам призначено мої!
Ідіть,— ще сила є в твердій руці!..
А хто там в філософським ковпаці
схилився осторонь, з чолом високим,
мудрець відлюдний з поглядом глибоким,
чужий юдолі й суеті земній,
величний у відлюдності своїй?
Це ти, учителю? Привіт і шана!
Розвіялася слів твоїх омана
і ореол твоєї слави зблід,
лишивши в серці невигойний слід.
Був час — ми вірили тобі бездумно,
але навчились потім розуміть:

в російській дійсності не все розумно,
а що розумне — в тюрмах цар гнобить.
Приймай же за науку наш чолом,
але й удар також приймай потому:
вмирає і гниє, що віджило,
щоб місцем поступитися живому.
Вмирай і ти!

А чий там гострий профіль?
То хто в крилатці, наче Мефістофель,
з усмішкою знайомою? То він,
землі російської великий син,
її надія, честь її і слава,
кого збентежила душа лукава
й намови божевільного попа...
Чого ти тут? О, як ти низько впав,
суддя, що вибрав зброю Ювенала,
співець, кого земля сумлінням звала!
Як міг ти проповідувать батіг,
невігластво, попівщину й сваволю?
Як міг забути про тяжку недолю
закутого селянства? Як ти міг!
І рвучко до грудей приклавши руки,
з обличчям, скривленим від болю й муки,
Віссаріон закашлявся... й зтих.

Так ранений орел із скель крутих
в долину падає, ламає крила,—
стікає кров, орла лишає сила,
та затуманений гарячий зір
летить до верховин знайомих гір,
де пропливає хмарка чиста й біла...

А за вікном гуде, шумить весна
й палає сонце на блакитних гонах.

І ясно в пам'яті Віссаріона
давно забутий спогад вирина.
Вечірка. Свічі. Гості гомоніли.
Розмови непримушено текли.
Запально очі у гостей горіли,
хоч вислови їх стримані були.
Всі прагнули заглянути в майбутнє —
і говорили різне. Між присутніх
був шумний Герцен і якийсь магістр,
педант і доктринер, бундючний понад міру.
Змагались про філософічний лист
і Чаадаєва. Слова, немов рапіри,
дзвеніли в запалі рвучких атак,
стикались доводи, як у бою солдати.
І ось магістр, уставши, мовить так
самовдоволено й незрівняно пихато:
«В освічених країнах тюрми є
для божевільних, котрі ображають
основи, що усі їх поважають:
закон, царя і віру». Й додає:
«І це прекрасно!»

І тоді встає
Віссаріон. У нього зір горить.
Увесь він — мов струна напнута туго.
Він, кажуть, був страшний у тую мить,
як промовляв, схрестивши руки, глухо:
«А ще в освіченіших — гільйотина
ножем стинає голови у тих,
хто це вважа прекрасним». І затих.
Настала довга і тяжка хвилина.
Схвильований господар дому зблід,
а гості замовкли. Виснажений вид
у хворого немов просяв.

Дружина,

ввійшла в цю мить. Поквапно йде до нього стурбована й бліда. Біля порога стоїть прямий, як статуя, жандарм, посланець Дуббельта.

Так, значить, цар про нього не забув? Так, жде розплата його в холодних стінах каземату або в сибірських руднях? Що ж! Дарма! Живого духу не злама тюрма, його не закувати у кайдани.

Він з підземелля, з попелу устане й, безсмертний, оживе в народі знов, щоб битись за братерство і любов, за рівність уселюдську і свободу.

Вже чутно грізні поклики народу!

Він устає! Він твердо й грізно йде,— і рабство, і сваволя упаде!

Так швидше гинь, насильство і тюрма!
Хай зійде сонце, хай загине тьма!

Росіє! Бачу путь твою ясну:
розвіявши мару пітьми страшну,
розбивши ланцюги сваволі й гніту,
ти — на чолі освіченого світу —
даєш закони вченим і митцям,
натхнення будівничим і співцям,
приймаєш дань поваги і пошани,
хвалу і славу людства усього.

Я бачу даль майбутнього твого!

Я заздрю вам, майбутні громадяни!

Привіт же вам, творці життя нового,
за щастя, одвойоване в бою!

Я вам з мого минулого тяжкого
через століття руку подаю!

Віссаріон простяг в нестямі руку.
Над ним дружина злякана й смутна.
Жандарм...

А за вікном шумить весна,
і буйний тепловій у вікна стука...

1939 р.

3 книги
„БАГРЯНИЙ ЛИСТОПАД”

1941 г.

ДРУГОВІ

Гудуть дуби. Ту мудру їх розмову
чи розумієш, подруго моя?
Життя шумить, як бір старий дубовий,
де ясен мій і де сосна твоя.

Нехай надходить осінь, сніг, завії,
хай листя в'яне й тихо опада,—
росте, шумить навколо й зеленіє
поміж дубами парость молода

і, прагнучи до сонця, в високості,
все вище, вище підійма гілки.
І, глядя на дубки високорості,
гудуть широколисті старики.

1940 р.

ЛЕНІН

Як світла верховина вдалині
над пасмом гір під сонцем голубіє,
так він, вершина мислі, височіє
над світом праці, творчості, борні.

О, як зійти до тих висот мені,
де мудра простота велично діє?
Окрилюй, сили додавай, надіє,—
з ним всі путі відомі і ясні.

Простий і мудрий він дороговказ,
відкрив для людства простори безмірні
Хто з ним зійшов до верховин хоч раз,

той бачив далі сонячні, загірні.
Він став для нас новим, осяйним днем,
його ж ми просто Леніним зовем.

1940 р.

ПРОМЕТЕЙ

Найкращий друг людини Прометей,
коли повис на скелі розіп'ятий,
коли над ним кружляв орел крилатий,
щоб сміле серце вирвати з грудей,

не звів покійно до небес очей
і громовержця не почав благати.
О, ні! Він бога гнівно став картати,
що мстився за прихильність до людей.

«Карай,— казав.— Карай за ту жарину,
що викрав я у тебе для землі.
Не зраджу я й не проклену людину,

її печалі й радощі малі.
І знай: покіль хоч іскра в світі тліє,
в людей не згасне гнів до тиранії».

1940 р.

КНИГИ

Книга — морська глибина...

І. Франко.

Бува: не можеш ні робити, ні спати.
Проходить ніч повільно по землі,
а ти засвітиш лампу на столі
і ждеш чогось у затишку кімнати.

Іскрить сніжок на вікнах синюватій,
сюрчить цвіркун під грубкою в теплі.
А поруч — книги, мудрі вчителі,
стоять рядками, наче ті солдати.

Перебігаєш зором їх рядки
і ніби чуєш голоси знайомі:
«Мужній, товаришу! За нами йди!

Взнавай шляхи відомі й невідомі!»
І хоч би як за день важкий знеміг,
ти знову чуєш повінь сил нових.

1940 р.

В КУЗНІ

*«На дні моїх споминів, десь там
у найглибшій глибині, горить во-
гонь... Це огонь у кузні мого
батька».*

І. Франко.

У Якова, сільського коваля,
збирався часто в кузні люд убогий,
щоб при вогні з біди шукать дороги
й на щастя глянуть в мрії хоч здаля.

А поруч, у куточку десь, маля,
хлоп'я рудоволосе, босоноге
ловило серцем ті слова тривоги
і мрій, що ними повнилась земля.

Мов іскри, падали в дитячу душу
надія й гнів, що чулись тут завжди,
і розгорялись, як пожежа в сушу,

вогнем любові до людей нужди.
І ні злигодні, ні тюремні ґрати
не мали сили той вогонь здолати.

1940 р.

СОН

*«...Колись він бачив далекі краї,
де сонце і море наперейми на-
магались розгорнути перед ним всі
свої дива, але то було давно, і
буденне життя ущерть занесло по-
пелом згадки».*

М. Коцюбинський. «Сон».

Людині снилось безбережне море,
південне сонце, синя далина.
Співала пісню радості весна,
сіяло небо чисте і прозоре.

Забулися у сні печалі й горе,
буденщина марудна і нудна.
Любов безжурна, вільна і ясна
окрилювала знову серце хворе.

О, як відродно вдвох було іти
і хвилям, і вітрам пругким напроти!
Для них світило сонце з висоти,

а їх слова повторювали гроти...
Та сон скінчився, знов похмурі дні
і спомини про щастя уві сні.

1940 р.

СОКРАТ

Старий Сократ, засуджений до страги,
останній день сміявся, мислив, жив.
Уже над ним дамоклів меч висів,
востаннє бачив сонце він крізь ґрати.

Але то байка — з сумом помирати,
з життям прощатись криком лебедів.
Співця мудрець покликати звелів,
щоб спів якийсь від нього перейняти.

Казали всі: «Зухвальство то пусте!
Вже хвилі Стіксу ждуть тебе холодні!»
Але філософ відповів на те:

«Коли ж я це зроблю, як не сьогодні?»
Поете! Як мудрець, зумій і ти
до смерті в серці мужність пронести!

1940 р.

КАЗКИ ІЗЕРГІЛІ

В пустельний берег б'ють потужні хвилі,
поміж возами вогнище горить,
засмаглі лиця в колі золотить,
де чуто тихий голос Ізергілі.

Але слова окрилюючі й смілі
казок її звучать, як дужа мідь;
вони дають надію, кличуть жить,
їх чувши,— дужими стають безсилі.

Вони — вогонь із серця юнака,
що вів братів із предковічних хащів.
В них міць незламна, віра в них палка

в майбутнє світле, в дні прийдешні кращі.
Ім силу, і вогонь, і віру, й гнів
дав велет мислі, друг трудівників.

1940 р.

ЧКАЛОВ

На волзькій скелі, під шатром лазурі,
він рано задивився в далечінь.
О, як манила безбережна синь!
Як прагнув він летіть назустріч бурі!

Минали дні — тривожні і похмурі,
поля топтав війни жорстокий кінь,
і отчий дім, і стріхи рідна тінь
були тісні орлиній цій натурі.

Він вилетів у буйний вир буття,
пізнав утіху перемоги й бою,
віддав отчизні-матері життя,

не мав зерна неправди за собою.
І хоч розбивсь на зламаним крилі,—
навіки він безсмертний на землі.

1940 р.

«ПРОЩАЙ...»

«Прощай... Іди...» промовила й пішла
по срібній запорошеній дорозі.
Холодна річка в темнім верболозі
блищала тьмяно, як уламок скла.

Біліла ніч, мов срібна ковила,
хилились верби у якійсь знемозі.
А ти, як місяць, стала на порозі
і зникла, ніби в хмарку запливла.

Світало. Гасли в синьому тумані
ясні, далекі зоряні світи.
І сяли промені передсвітання.

Як зірка та ясна, погасла й ти,
маленька в безконечнім порошина,
моя любов — журби й пісень причина.

Саксагань

ХМУРНІЮТЬ ДНІ

Хмурніють дні. Негоди і тумани.
Усе частіш дрібні дощі мрячать.
У сірій млі щовечора, щорана
ключі гусей і журавлів ячать.

Злітає листя, шум зелений в'яне,
на всьому — смутку мрійного печать...
Та я все чую сміх дзвінкий, весняний,
мов тане сніг, немов потоки мчать.

Здається: проліски в гаю розквітли,
і радісно, й привітно так, і світло,
як раннього світанку навесні.

І крізь тумани і нудьгу негоди
я чую сміх, веснянки й корогоди,
і дівчина всміхається мені.

Саксагань.

САМОТНИЙ ДУБ

Відлюдний дуб схилився край дороги,
горбатий і потворний, як мара.
Потріскалась на нім товста кора,
і в реп'яхах угрузли чорні ноги.

В грізні хвилини бурі і тривоги
стоїть він непорушний, як гора,
з височини навколо позира —
на шлях, долину, ліс і перелоги.

Ні діти, ні пташки не дружать з ним;
під тінь його мандрівець не заверне
і не зігріє від багаття дим

це дерево, і горде, і мізерне.
Самотній, він в пилу кінчає дні,
бо ліс для щогл росте у гушині.

Гадяч, 1940 р.

ЛІС ШУМИТЬ

Я в санаторії живу, в Соснівці.
Навколо ліс — високі, рівні сосни.
Хитає їх пахучий, теплий вітер,—
і шум такий, немов прибій на морі.

Ідуть хвилини — линуть хвилі шуму,
як вічності прибій закономірний,
як всесвіту годинник велетенський,
що вимірів життя великі строки.

Вслухаєшся — і глибше розумієш:
твое життя то є також хвилини
у вічному, яке одно безсмертне.

І тихий роздум повиває душу,
маленька, власна тяга затихає,
мов чується приглушено й далеко.

Соснівка, 1938 р.

В НАДВОЛЗЬКИХ СТЕПАХ

В степах надволзьких зимній вітер віє
і куряться поземкою поля...

О, скільки пам'ятає ця земля,
де нині мирний ратай жито сіє!

Це тут, на Волзі, мрія полум'яна
збирала вольницю в полки бучні;
це тут лунав і кликав до борні
клич Пугача, клич Разіна Степана.

Це тут шуміли пурпурові стяги
і воля гартувалася в боях;
це тут до щастя пробивався шлях,
творились справи доблесті й відваги.

Бува ще й досі: вийде ратай в поле
і знайде штик іржавий... стремено,
як свідчення, що діялось давно,
що не зітреться в пам'яті ніколи.

І, стоячи в безмежному просторі
над борозною вранці, на зорі,
згадає він, як бились шахтарі
за волю й долю, за червоні зорі;

як в пориві нестримнім і могутнім,
мов ураган, ішли полки у бій,
і вів їх славний слюсар бойовий,
щоб щастя людям вибороть майбутнім.

Здається, й досі землі ці багаті
ще зберігають ніг його сліди,
і внукам переказують діди,
як відгомін, його слова крилаті.

Так ратай дума. Невмируща слава
в його уяві знову ожива.
Навколо ж — вільний степ, шумить трава
і котить води Волга величава.

1940 р.

СТРЕМЕНО

В пилу іржаве стремено
знайшов я на дорозі.
Кому належало воно?
Чия нога в острозі
у запалі рвучких атак
на нього налягала,
коли клинок, як смерті знак,
рука бійця знімала?

А може, в ньому берегла
жорстокий присуд доля,
як вершник, вибитий з сідла,
з конем летів із поля,
по перелогах, по стерні
волікся головою,
у непотрібнім стремені
застрянувши ногою?

І хто він був: чужий чи свій?
Чи недруг, чи товариш?
За що і з ким ішов на бій?
Чи знав, що не забариш
жорстоку смерть, коли рука
її знялась до страти?

Чи, може, він і сам шукав
нагоди, щоб сконати?

Дарма! Не розгадати нам
того, що прахом дише.
Земля таємні письмена
для людства мудро пише.
Навчись, мов книгу на столі,
читать таємну мову—
й стебло, пригнуте до землі,
і скалку круглякову.

1940 р.

КОМБАТ ЩОРС

(Фрагмент)

О. Довженкові

Вісімнадцятий далекий рік.
Сніжок.
Ніч. На вулицях Чернігова старого
торопко у імлі зникає крок,
і проходить небосхилом місяць строго.

Темно. Вбого й тихо в вулицях глухих.
І затихли насторожено провулки,
в губернаторським будинку —
гомін, сміх,
і гудуть слова й промови п'яні гулко.
П'ють міцне старе вино пани
і, сп'янівши, б'ють себе у груди.
«Клянемося!»—«Із першим подихом весни...»
«Клянемося...»—«Більшовиків уже не буде...»

«Клянемося!» ще хтось кричить крізь хміль
і сон...

В місті ходить темним привидом тривога.
А до міста з степу
входить батальйон
на чолі з своїм комбатом любим, строгим.

І не встигли ще пани з труських долонь
випустить крижкі склянки й гвинтівки взяти,
пролунав на вулиці наказ комбата:
«Батальйо-он! По білій сволочі — вогонь!»

. . . . .

Рідша над старим Черніговом юга.
Дим розходитьсья.
На синім сході дніє.
На майдані — труп присипала пурга.
Зірваний погон, і кров густа лисніє.
Над будівлями ж червоний прапор віє.

1939 р.

ЛЮБЛЮ

Знов біжать струмки до балки,
і рілля — мов крила галки;
линуть з вирію граки,
жайворонки й ластівки.
Заперечуючи старість,
дуб старий вигонить парость;
розквітає в лісі рясст,—
гомін там, і хруст, і хряст.
Он сосна скидає кору;
ховрашок лишає нору;
в полі пісня голосна,—
йде весна, весна, весна!

І, вдивляючись навколо,
я в одне еднаю коло
сонце, вітер і рілля
і кажу всьому: люблю!
Я люблю цю вічну юність,
вітру ніжну тихострунність,
співи перелітних птиць,
сум берізок і ялиць.
Я люблю життя вершину —
творчу, діючу людину,
що невтомно кожну мить
мислить, діє і творить.

Я люблю відвагу герця,
ясність неба, мислі, серця,
прямоту степних шляхів,
вірну дружбу, щирий гнів.
Я люблю і труд, і втому,
затишок свого дому.
Я люблю малих дітей —
в них любов моя росте.
Знову будуть дні весняні,
вийдуть двоє на світанні,
пройде вітер по гіллях
і почує знов: «Люблю!».

Сталіно

ПІСНЯ

Друзі! Знов запахло степом,
чебрецем і кашкою.
Знов весна бринить під небом
жайворонком-пташкою.

Знов осокір сипле цвітом
на дорогу вибиту.
Знов ясна блакить над світом,
хмарка — парус нібито.

Знов чекає Мері Джона
із сітями повними.
Хвиля в берег б'є солона,
гомонить із човнами.

Доріжками, вовчим слідом,
лісом, між ялицями
із манками ходить Дідель,
розмовляє з птицями.

В кузні молот без умовку
стука, витанцьовує:
там коваль веселий вовку
голос перековує.

А полями, через гору,
через ліс, галявами
пісня йде легка й прозора,
як весна над травами.

Пісня йде, дзвенить, сміється
з сонцем понад лукою.
Хто почує — осміхнеться,
чоботом пристукає.

Сталіно

ПАПЕРОВІ КОРАБЛІ

Як давно було то — леле! —
тільки мріє, наче даль.
Виростала перша зелень,
пахло сонце, ряст, вода.

Жайворонки... ледве оком
їх уловлював у млі!..
І пускав я над потоком
паперові кораблі.

Так безжурно, так прозоро
і безхмарно так було!
Небо чисте, неозоре
в душу синь мені лило.

Пролетіли птиці-роки.
Досить я життя пізнав.
Знов шумлять гучні потоки,
знову радісна весна.

У блакитнім небі квітне
сонця квітка золота.
Лине птаство перелітне
і з весною світ віта.

славить сонце і обнови
на розбудженій землі...
От і я: пускаю знову
паперові кораблі.

Дніпропетровськ

ЛЮБО!

Любо вийти в поле рано,
сонце стрінуги весняне
і, віддавши «добрий день»,
попросить тепла й пісень;
ніжній хмарці усміхнуться;
на ходу перегукнуться
з голосним співцем весни,
що дзвенить з височини;
привітається з земляками,
перекинутись думками
про сівбу та про тепло
і про те, що є й було.

В літній південь, в люту спеку
любо путь скінчить далеку,
завітати в дружній дім
гостем жданим, дорогим.
І з усмішкою привіту
душу тут знайти відкрити,
що дзвенить в простих словах,
що горить в ясних очах.
А зваливши з пліч знемогу,
знову рушити в дорогу
і хоча пройти світи,
але ще сюди зайти.

Любо в ранню, свіжу осінь
по дзвінкій піти дорозі;
під осінній зорепад
завітать в колгоспний сад;
словом, ніби овоч, зрілим
з садоводом посивілим
говорить про наші дні,
що мов яблуні рясні,
і про того садовода,
що найкращий для народу,
що плакає у теплі
парость щастя на землі.

Любо взимку на криниці
слухать дівчину — жар-птицю
і під вільхи мерзлий рип
милуватись, говорить.
Говорить слова хороші
в надвечір'я по пороші,
доки внутрішній вогонь
йде до слова й до долонь.
А як тіні згустить вечір,
відра їй подать на плечі
і, як відра, пронести
серце повне у світи.

Сталіно

НІЧНИЙ ВІТЕР

Моїм синам

Вітер стука у віконницю,
наганя нудьгу-безсонницю.

Чи то, може, при вікні
три засідлані коні?

Так, гримлять вони копитами
при віконці під ракетами.

Вже весна, вже пахне степ,
перший пролісок цвіте.

Три коні бряжчать вудилами.
Вітер стука в шибку крилами.

Підіймайтеся ж, сини,
та поїдьмо в світ ясний!

Будем їхати містечками,
будем брязкати вуздечками,
скажемо: цвіте весна,
а ще й наша сторона.

Будем стукать у віконницю,
розважать чиюсь безсонницю,
а того, хто міцно спить,
будем кликати і будить.

1936 р.

ХЛОПЧИК ІЗ ДЗЕРКАЛОМ

На призьбі хлопчик з дзеркалом сидить
і зосереджено зайців пускає.
В безхмарнім небі сонце ясно сяє,
і два метелики летять в блакить.

Хоча в саду пожовклий лист шумить,
але повітря ще теплом наліто.
На чорнім полі проростає жито,
суха трава із вітром гомонить.

Ген-ген пастух в сопілку виграє,
на вигоні пасеться тучне стадо,
і пишне сонце теплим водоспадом
на землю сяйво пролива своє.

І так відрадно й любо на землі,
і манять душу простори безмірні.
Велінню потаємному покірні,
летять в далекий вирій журавлі.

Та ось приходить інший, грізний час:
спокійну землю потрясають грози,
у темнім небі ринуть бомбовози,
й зелене поле розрива фугас.

Дрижать будівлі, вулиці й мости,
тремтять сади, притихлі і безмовні,
простори неба смерті й жаху повні,
і дощ свинцевий пада з висоти.

Захований у темній гуштині
вже не хлопчак малий, а воїн мужній
у небо промінь підійма потужний
і простори освітлює нічні.

Він підіймає промінь в височинь,
як синій меч, як знак перестороги,
щоб перетяти ним хисткі дороги,
як ворог вишле літаків ключі.

І меч не випаде в бійця із рук,
покіль живе в нім серце соколине,
покіль по світу наша пісня лине
і чутно наших ескадрилій гук.

1940 р.

ЗАПИТАННЯ

Чи відчували ви в коханні тугу,
в кипінні радості — ясну печаль?
Чи довіряли мимолітний жаль
тонкій березі чи сосні, як другу?

Чи натрапляли в лісі край дороги
забуте вогнище в світання час?
Чи виникало питання у вас,
хто в ніч холодну грівся біля нього?

Чи розгортали попіл посірілий,
шукаючи всевладного тепла,
й коли жила в нім іскра хоч мала,
чи усміхнулися і чи раділи?

І чи згадали ви в ту мить людину,
яка в душі під попелом турбот
несе з низин до сонячних висот
вогню непогасимого жарину?

1940 р.

ГОЛУБИ

Прибрались зеленню горби,
шумлять дерева свіжим листом,
і вранці над весняним містом
в блакиті — голуби.

Як білі видива, вони
з'явилися — зникли блискавично,
і знов ідуть прохожі звично,
і ллються світла буруни.

У всіх свої думки й діла,
не всім є час дивиться в небо!
То хто ж відчув на серці в себе
хоч тінь од білого крила?

Чи, може, ти, незнаний друг,
ішовши, раптом пожаліла,
що не зросли у тебе крила,
щоб полетіть за виднокруг,

на лоно моря, квітів, трав,
де пахнуть цитруси й гранати,
щоб там чи десь того шукати,
хто раз голубкою назвав?

1940 р.

ВІТРИЛО

Згорнула чайка білі крила
і впала з синьої імли,
і складки білого вітрила
в човні під щоглою лягли.

Лежать недвижні. Перелітний
їх руха вітер, неживі.
Та ось рибалка в день блакитний
вітрило біле вгору звів.

І враз його наповнив вітер,
як порив — серце юнака.
І вже готова в даль летіти
із човном хвиля говірка.

Вона вже з ним заговорила
і пестить грудь його стрімку...
Чи не подібна до вітрила
і ти, о пісне легкокрила,
про сонце і любов палку?

Сухумі

* * *

Что в имени тебе моем?

О. Пушкін.

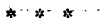
В душі моїй мінливій і тривожній
я не зумів збудити світлих мрій.
Нащо ж тобі і спів, і голос мій?
Він звук для тебе марний і порожній.

Ти слухаєш з усмішкою смутною
слова бажань і поривів моїх,
але ніщо в твоїй душі на них
не одгукнеться чистою луною.

Так вітер гне тростину над рікою,
та тільки у тонких руках митця
вона звучить, і радує серця,
і світ чарує піснею ясною.

Так ластівка над озером кружляє,
тонким крилом черкає темну синь,
але спокійна й мовчазна глибінь,
і вітер кола швидко розганяє.

1940 р.

Вже на деревах листя золотіє,
і парк задумано шумить, шумить...
Спадає з кленів почорніла мідь,
і далеч по-осінньому синіє.

Уже збираються пташині зграї
в далекий вирій від дощів і мли.
На клумбах перші айстри розцвіли,
і посивіли дальні небокраї.

Відходячи в нові широти світу,
поглянь — сміється сонце до землі.
Отак і ти без смутків і жалів
дай руку з теплим усміхом привіту.

Як линуть птахи в далеч невідому,
пролине й спів мій над землею так —
легкої дружби нетривалий знак,
слід вітру на піску береговому.

1940 р.

ВИШНЯ

Вишня розквітла весною в саду,
тут її вітер спіткав молоду,
пестить, шепоче гарячі слова,
білу одержу із неї зрива.

«Люба! Ти будеш зі мною щаслива!»
Вишня ж байдужа схилилась до сливи,
щось їй говорить — і рада, й смутна.
Що їй, як плодом вагітна вона!

1940 р.

НІЧНА РОЗМОВА

Цілу ніч дуби гули, й шуміли,
й хвилювались під моїм вікном,
блискавиці-шаблі миготіли
і згасали у пільмі за Пслон.

Стукали у шиби руки-віти,
мов будили й кликали зі сну.
І я встав і прагнув зрозуміти
мову ту, тривожну й неясну.

І здалось: дубів таємна мова
в серці відізналася моїм.
Тільки марно добирав я слова,
щоб від серця відповісти їм,

щоб текли слова, як води в ріках,
щоб гули, як ліс у час нічний,
щоб людей отак будив і кликав
голос мій.

Гадяч, 1940 р.

ПІСНЯ ВИНОГРАДНИЙ ЛОЗИ

Кущ виноградний додолу гілки опустив
обважнілі,
світяться соком і сонцем налитії ягоди спілі.

Скоро їх руки дбайливо зберуть у корзини
лозові,
видавлять сік і наповнять тим соком барила
дубові.

Сік переграє — й полетється вино виноградне
у чаші,
питимуть друзі за сонце, за щастя, за доблесті
наші.

Буде доволі пісень, і веселощів щирих,
і сміху.
Слава ж лозі! І пісням тім хвала, що дарують
утіху.

1940 р.

КРИВЕ ДЕРЕВО

У полі дерево криве
додолу хилить віти.
Негода листя з нього рве
і ген жене по світу.

Проходить сонце понад ним,
холодне й непривітне,
і линуть хмари, ніби дим,
та птаство перелітне.

Навколо сніг і мерзлота.
Ні голосу. Ні звуку.
Лиш ліс верхів'ями хита,
мов простягає руки.

«До нас! — здається, він зове,—
У нашу дружню гущу!»
І чує дерево криве
ту мову віт зовущу.

І дужче хилиться туди,
гіллям землі торкає,
немов загублені сліди
й стежки в снігах шукає.

1936 р.

ВИШНІ

Я проходжу стежкою, а вишні
зачіпають голову мою,
й гілочки в цвіту, тонкі і ніжні,
хилять, ніби руки подають.

Я проходжу стежкою курною
за село, де видна вся земля,
вишні ж довго майорять за мною
рукавами білими здаля.

1940 р.

КАЗКИ

З хрустом вогонь пожирає дрова,
в грубці гуде і гогоче.
Давність в уяві моїй ожива,
знову стає перед очі.

Тихі картини дитинства мого,
любі, далекі, ласкаві!..
Вечір. Хатина. Солома. Вогонь.
Мама. Й казки кучеряві.

Бачу: лісок... джерело, як сльоза,
промені падають скісно,
в зайцевій хатці коза-дереза
ніжками тупає грізно.

Ось до хатини прийшли і пішли
вовк, і ведмідь, і лисиця —
страшно усім! Тільки жало бджоли
злої кози не боїться.

Раз шпигонула бджола — й за поріг
з хатки коза ~~пострибала~~.
В серці своєму я й досі зберіг
шану до гострого жала.

Ось голосок над рікою зове:
«Де ти, Івасику? Де ти?»
Тихо Івасик у човні пливе
змієві просто в лабеті.

Змій полетів — тільки мріє земля,—
кинув Івасика в нору.
Та не загинув Івась: братов'я
йдуть рятувать його скоро.

І пролилася зміїная кров,
зорі Івасю засяли.
Бачив не раз я потому, як знов
браття братів визволяли.

Ось злотокудрій царевич Іван
ходить землею усюди,
б'ється з Кашеєм старим, що у бран
гуслі узяв самогуди.

Б'ється, вмирає і знов ожива,
знову береться за зброю...
Никне покроплена кров'ю трава —
кров'ю Кашея лихою.

І загули по весняній землі
гуслі у вільному співі.
Там, де ті гуслі, старі і малі
завжди веселі, щасливі;

там у криницях довільна вода
плодом гілля обважніло...
Леле! Покіль я про все те гадав,
в грубці давно прогоріло.

1940 р.

МАТИ І СИН

Ідуть роки за роками
у далечінь віків.
Над нивами широкими
звучить народний спів.

Звучить, живе і шириться,
із кобзою гуде.
Він з кривдою не мириться,
за правду спір веде.

Він кличе до майбутнього,
як сурми звучна мідь,
і голоса могутнього
нічим не заглушить.

Як моря повноводного
не вичерпуть до дна,—
так серця всенародного
незмірна глибина.

В хатах, над стиглим колосом
чуть пісню кобзарів...
Почнімо ж давнім голосом
бувальщини старі.

За далями, туманами,
в осінній сизій млі,
над лісами, парканами
схилились журавлі.

Вже осінь в сурму мідною
заграла золота.
Прощається із рідною
синок біля плота.

Прощається із рідною,
йдучи в далеку путь.
Журба-печаль на бідную
така, що й не збагнуть.

Уже вона і гладила
синочка по щоці,
уже вона і радила,
як жити в світі цім.

Казала, промовляла все
якісь старі слова:
щоб думка простелялася,
як шовкова трава;

щоб з старшими у злагоді
та у покорі жив,
щоб путь свою улагодив
і бога не гнівив.

І так сказала: — Сину мій!
роби й про себе дбай.

Весною, днями синіми
додому повертай.

Щоднини і щоніченьки
гляди себе, пильнуй,
бо як заплющиш віченьки —
і я зйду в труну.

Ти, синку, йдеш з комуною,—
твоя в тім воля — йди,
та тільки з кров'ю юною
недовго до біди.

Коли ще тее станеться —
мені вже не діждать,
а я... мені все мариться
малого колихать.

Хилюся ось над ліскою,
як та верба стара,
а час би вже невісткою
командувать,— пора!

Повернешся — побачимо...
Тут тільки погукай —
за хлопця неледачого
бери і не питай.

А ще як поталанить де
та будеш при грошах,
тоді тебе і доля жде,
і щастя у руках.

Отож дивися, сину мій,
роби й про себе дбай.
Весною, днями синіми
додому повертай.

А син стоїть та хмуриться,
а син стоїть — мовчить.
І осінь ніби журиться,
і дощ мрячить... мрячить...

Сурмить у сурму мідною
багрянний листопад.
Мовчать юнак із рідною.
Шумить осінній сад.

Та ось юнак чуприною
труснув, стелювся, стих.
— Ні, матінко, полину я
на крилах золотих.

Полину... В даль невідому
отак, як стій, піду.
Мо' здиваюся з бідами,
а мо' талан знайду.

За ради ж, мамо, добрїї
спасибі,— не прийму,
Я бачу путь за обрїї
і сміливу й пряму.

Хоч та дорога дальня,
та тим я не журюсь:
не будь лиш ти печальна,
а я не похилюсь.

Шляхи й без бога зміряю
у світ мій золотий:
я ж, матінко, не вірую,—
хоти чи не хоти.

Також і з кров'ю юною
ніде не пропаду
і як пішов з комуною,
то й далі вже піду.

Коли ж не повернуся я,
ну, що ж... Прости. Забудь.
Хай зливи кучму русую
розчешуть, розів'ють.

Хай вітер, пролітаючи,
торкнеться до щоки,
ми живемо вмираючи,
бо ми — більшовики.—

Та й стих. Але ще хмуриться.
А рідная мовчить.
І осінь ніби журиться,
і дощ мрячить... мрячить...

У сурму трубить мідную
багрянозолота.
Обнявся син із рідною
і рушив од плота.

Пішов, де ранню синьою
гудуть, гудуть гудки,
а мати — в ніч осіннюю
розплутувать нитки,

від досвітку за прядкою
сидить, аж поки день,
і линуть, линуть гадкою
за сином: «Де він? Де?»

Весна минула й літечко...
Ще й осінь... Ще й зима...
Нема од сина звісточки,
ані чуток нема.

Біжать струмки байраками,
у котиках верба,
а мати жде заплакана,
зажурена, слаба.

Як трави пишні вирости,
як дуб зазеленів,
із хати матір винесли
на гору у труні.

А потім воля крилами
махнула над селом.
Прийшов з полками смілими
в село юнак-військком.

Життя захвилювалося,
як навесні ріка,
а люди приглядалися,
впізнали юнака.

Про нього думи славної
зложили кобзарі...
Діла минулі, давнії,
бувальщини старі.

Дніпропетровськ

ЯСЬ

I

У розкішній білій віллі
граф багатий жив-пишався,
а в хатиньці похилій
Ясь малий з бідною знався.

Що у графа землі й статки,
над усе ж красуня-доня,
а у Ясевого татка
шмат землі, як та долоня.

В графа що не день, то гості,
співи, забавки і танки,
«Vivat! Vivat jegomosci!»
невгавало до світанку.

А у Ясєвій хатині
рано гасло тьмяне світло..
Діти спали на ряднині..
Урядовець лаяв бидлом...

Уночі матуся люба
надривала кашлем груди..

І здавалося, ця згуба
аж довіку завжди буде.

Стогін чувся понад краєм,
а за вільне слово — грати.
І здавалась вілла раєм,
і були мов пекло хати.

Раз — було то в дні розкішні,
як цвіла краса весняна,
як ронили цвіт свій вишні,—
Ясь пішов у ліс до пана.

В лісі сосни гомоніли,
на гіллі співали птиці,
і сердито буркотіли
десь вивірки на ялиці.

«Худо тут!» жалівся одуд,
спів зозуля повторяла
той, що завжди, звіку-зроду
на один мотив співала.

Жебоніло коло нього
джерело ясне в травиці.
Та не чув того нічого
Ясь, збираючи суниці.

Не почув і як луною
на розмови ліс озвався,
як з ватагою бучною
пан з діброви повертався.

Басували гарні коні,
щебетали пишні пані,

а між ними графська доня —
ніби сонце на світанні.

Личко біле, чорноброве,
а вбрання — волошка в полі,
вся — мов різьблення чудове,
що у панському костюлі.

Браві шляхтичі круг неї—
як джмелі навколо цвіту,
жартом, дотепом, брехнею
бавлять панну гордовиту.

Та дарма! Ніщо не може
усміх викликать у панни,
Так, буває, день погожий
вкриють хмари та тумани,

з безбережної блакиті
сонце променем не бризне,
й ніби ждуть дерева в цвіті,
покіль там воно заблісне.

Ясь побачив ту ораву
і вхопився був за глека,
та помітив панну браву —
де й поділась небезпека.

Задивився без тривоги:
«Що за гарна до стобіса!»
Гей, хлопчино, швидше в ноги,
утікай мерщій із лісу!

Жалкуватимеш!.. Та пізно:
вже угледіли хлопчину.
І гукнув вельможний грізно:
«А вполюйте ту звірину!»

Гайдукам то любя мова,
раді шляхтичі нагоді:
то ж бо забавка чудова—
вполювати хлопа в шкоді.

От розвага знаменита!
Скільки радості і сміху!
Має й панна гордовита
в цій нагоді добру втіху.

Хто сюдою, хто тудою—
вмить по лісу розлетілись
і, немов за дичиною,
полювати заходились.

Ясь тікав, і сорочина
між кущами червоніла,
від соснини до соснини,
ніби вогник, миготіла.

Та хіба втечеш від лиха,
як воно летить на конях?
Ясь знесилів... важко диха...
глянув — поруч графська доня.

Кінь хропе в обличчя, грива
розвівається вихрами.
А вона ж така вродлива,
що не вимовить словами.

Ясь отак стоїть із глеком
і тікати вже не хоче.
Враз — махнула панна стеком
та як хльосне mezi очі!

Затремтіли в неї вії,
вираз гніву на обличчі:
хай нещасний хлоп не сміє
так дивитись панні в вічі!

Світ потьмарився хлопчині,
з рук суниці полетіли,
і побіг він у ліщині,—
ляк йому добавив сили.

Та гаразд отому птаху,
що потужні крила має,
а хлопчину-бідолаху
всюди панство настагає.

Він сюди — а тут нагайка,
він туди — там хлистик пані,—
ну, точнісінько, як зайко
у гаю на полюванні!

Врешті хлопця оточили.
Жарти, сміх навколо чути.
Ясь немає більше сили
ані бігти, ні дихнути.

Став. Стікає кров із чола,
у сльозах блакитні очі.
А пани стоять навколо,
обступили і регочуть.

Граф в усмішці мружить око,
крутить сивий ус рукою,
витира чоло високе,
що укрилося росою.

Навіть панна чорноброва
засміялась від утіхи,
і стократ стара діброва
повторила вибух сміху.

А хлопчина жарти слуха,
хлипа, очі тре щосили.
Ох, нам'яли Ясю вуха,
поки з лісу відпустили!

Та пішов він не додому,
а з слугою до розправи.
Буде батькові старому
за хлопчачії забави!

II

Та нехай те горе люте
глибше в землю западеться!
Чи не краще нам почути,
як і з лиха Ясь сміється?

Чи не краще нам побачить,
як горює пан пихатий,
як сміються, а не плачуть
люди, вийшовши із хати?

Не було такого зроду,
тільки вірилось, що буде:
не жалівся більше одуд,
і раділи вперше люди.

Ліс стояв у позолоті,
опадало листя в'яле.
На дорозі, у болоті
розпластався «ожел бяли».

Мчали танки, бігли коні,
чулась пісня із-за Збруча,
прапори цвіли червоні,—
сила йшла грізна й співуча.

Люд вітався із бійцями,
сонце сяло у блакиті,
а вгорі, між прапорами,
найясніше сонце в світі.

Бо хіба ж то не казково,
що лягали панські люди,
а прокинулися знову —
прапори свободи всюди!

Бідаки зробились смілі—
йдуть у графові покої.
І не чули в білій віллі
зроду мови отакої,

щоб у графа землі взяти
і віддати мужикові,
щоб розкішній палати
стали домом бідакові.

III

І настали дні новітні,
дні відродження країни.
Так бува весною в квітні,
як минуться хуртовини,

як із неба сонце бризне
і пригріє світ ласкаво,
раптом жайворонок свисне,
оживуть дерева й трави.

І радіють сонцю люди,
почуваються братами,
і зітхають легко груди,
і шумить земля піснями...

О, тепер уже до лісу
не боїться Ясь ходити:
пан кудись утік до біса,
стало людям вільно жити.

В лісі йде — стрункі ялиці
прихиляються до нього,
і здається, ніби птиці,
славлять хлопчика малого

і вивірки не сердиті,
джерело бурчить привітне,
а у сонячній блакиті
лине птаство перелітне.

Ходить Ясь в бору густому
та збира шишки й горіхи,
забуває про утому,—
серце в хлопця повне втіхи.

Десь він знайде куц шипшини,
десь одломить гілку глоду.
Та одного дня хлопчина
знов натрапив на пригоду.

Був похмурий день осінній,
ліс закутався туманом.
Гуси в млі летіли синій
гомінливим караваном.

Листя падало з ліщини,
впавши, мов живе, тремтіло,
і соснина до соснини
нахилилась посмутніло.

Ясь ішов гущавиною
по злотистожовтій в'яні.
Десь близенько під сосною
джерело текло в тумані.

Йшов, розводячи руками
гілочки тонкі росисті.
Раптом бачить — між кущами
кулемет стоїть у листі.

«Що за диво? — Ясь міркує, —
звідки тут у лісі зброя?
Чи з ведмедем вовк воює,
чи на зайця йдуть обое?»

Та як глянув — край дороги
чорна постать над потоком.
Ясь здригнувся від тривоги,
як та постать стала боком.

Наче стовп стояв з хвилину.
«Граф! Не привид, не примара!»
І ту ж мить, як птах, полинув
у село, до комісара.

Мчить — шумлять осінні трави,
а навстріч — біжать ялиці,
сосни гнуться кучеряві,
і кричать тривожно птиці.

Ось хати вже... Близько! Близько!..
Стука Ясю кров у скронях...
Слово вимовив хлопчисько,
комісар гукнув: «По конях!»

І летять бійці, як лава,
шлях дзвенить під копитами.
В ліс веде їх Ясь русявий
найкоротшими стежками.

Ліс мовчить. Стоять берізки,
мов дівчата в білих свитах.
Повторяють переліски
стукіт кінського копита.

Ліс мовчить. В густій ліщині
ані шелесту, ні звуку.
Сосни щось у верховині
шепотять старому буку.

Ліс мовчить. Бійці вже піші.
Йдуть... Тремтять осики чулі.
Та нараз у сивій тиші
засвистіли тонко кулі.

Цілить людям просто в спину
ворог злобний і зухвалий.
Гей! Бійці за дві хвилини
воєнка уполювали.

У простій селянській світі
граф стоїть перед бійцями,
кида погляди сердиті,
вуса смикає руками,

хоче глянуть гордо й сміло
в час останній в очі лиху,
та тяжке це дуже діло:
дужчий страх за панську пиху.

Перед графом на травиці
кулемет і два нагани,
три гранати-грововиці,
а навколо — ліс... тумани...

Граф оглянеться усюди —
не втекти йому від кари,—
хилить голову на груди,
слово жде від комісара.

Вид блідий, дрижать коліна,
а утома ломить ноги...
Довга, довга ця хвилина
в тихім лісі, край дороги!

Із сосни стікає глиця,
мов пісок із рук дитини,
закричала в лісі птиця...
Гілка впала з деревини...

Й більш ні шелесту, ні звуку...
І здригнувся граф вусатий.
«Може, вмерти?» Й білу руку
простягає до гранати.

Та... стоять бійці навколо.
Ні, і вмерти не вдається.
Графу шіт вкриває чоло,
комісар стоїть, сміється.

Каже: «Кепська ваша доля,
непривітна й неласкава.
Хлопу нині — повна воля,
граф — без захисту і права.

Чи пристало ж для розбою
вам виходить на дорогу
і ховати гонор, зброю
під чужу свитину вбогу?

Чи пристало вам блукати
в темнім лісі, як бандиту,
промінять ясні палати
на розбою стежку биту?

Гей, усе змели події,
все минуло — й не настане.
Волі свіжий вітер віє,—
і народ вас судить, пане.

Що ж, ходімо. Недалечко,
за оцим осіннім гаєм,
у сусідньому містечку
ваша доня вас чекає...»

Над високою сосною
золотистий промінь бризнув,
а в блакиті, як весною,
раптом жайворонок свиснув.

І живе тепер щасливо
Ясь малий, дружить з бійцями.
А ночами, ніби диво,
вілла світиться вогнями.

Тільки там не шляхта п'яна
до зорі тепер гуляє,—
пісня леться полум'яна,
слово праведне лунає.

1939 р.

ПРОВОДИ

(Початок поеми)

Стоять біля двора в запрязі коні,
у нетерплячці б'ють копитом землю,
і Ларивон, колгоспний їздовий,
у полотняній вишитій сорочці
і в піджачку з значками у петлиці,
покрикує на них, цигарку смалить
та дожидає, поки вийде з хати
єдиний пасажир — Александра Мельник,
відома, знатна ланкова колгоспна.
Вона сьогодні їде у Москву
на виставку. «Ото щаслива жінка,—
міркує Ларивон, на возі сидя:—
Побачить світу стільки! Та, одначе,
щось довго не виходить ланкова.
Прощається, хазяйством порядкує,
а моє дитя годує на дорогу.
Ну, та нехай, біда в тім невелика,
достойна жінка,— можна й подождать».
І знову у задумі Ларивон
попихує махоркою міцною
і думкою витає у Москві,—
небаченій, осяяній, чарівній,—
та час від часу гримає на коней,
що в упряжі бунтуються, жирують.

Пішов би й він у хату до Александри,
та ба які — на місці не стоять.
Тим часом в хаті все уже готове.
Александра сповила свого Івана,
погодувала й блузку поправляє.
Край столу чоловік сидить на лаві
і слухає з усмішкою, як мати —
свекруха Олександрина — востаннє
не їхати невістку намовляє.
Він раз погляне на стареньку матір,
що на полу сидить, підперши щоку,
в очіпку, у сорочці полотняній,
на сонці біленій, сухенька, сива, —
класичний образ матері народу,
що дав Шевченка, Лисенка, Франка.
За все життя своє, трудне й безбарвне,
вона привчалася коритись долі,
і радощі, і горе так сприймала,
як щось призначене і неминуче,
і далі, як в селі сусіднім, не була.
А вдруге гляне на свою дружину,
прибрату по-новітньому і з смаком,
на світлі очі і на погляд смілий,
на жінку цю і рідну, і близьку,
що на руках мале дитя тримає,
що дома господарством порядкує,
але і від громади знає честь,
бо має думку вільну й незалежну
і на роботі чи на зборах завжди
з чоловіками уступає в раду,
що не вважає тільки хату домом,
а цілий світ бере собі до серця.
Муж посміхається думкам лагідно
та слухає, як мати намовляє:

«Куди поїдеш,— каже,— ти з малим?
Та то ж який далекий світ, подумай!
Дитя захворіє, сама заслабнеш —
до кого підеш, хто тобі допоможе?
Та там ані скупати, ні сповити.
Я вік зжила без подорожей тих,
по славу, ту жар-птицю, не ходила,
а он якого виростила сина»,
і пучкою вказала на Петра,
на Олександриного чоловіка тобто.
Та Олександра, вислухавши матір,
на чоловіка глянувши, всміхнулась,
бо він же посміхається привітно,
і так спокійно відказала: «Мамо!
та й у Москві ж там люди не чужі,
як прийдеться до чого — допоможуть.
За славою ж я, мамо, не гонюся,
а тільки хочу знати і побачить,
яка вона, ота жар-птиця красна,
та, може, хоч перо її єдине
із казки в нашу хату принести.
Чи так я говорю?» до чоловіка
промовила. А він устав од столу,
так помаленьку підійшов до неї
і, як малу, погладив по плечі.
«Так, Олександро, так». — Потім до неньки:
«Хай, мамо, їде, не перечте марно.
Поїде — світу визнає, нам розкаже,
і стане в нашій хаті ще світліше,
немовби справді те перо жар-птиче
не з казки, а з Москви нам принесе.
А небезпек боятися не треба:
в столиці люди не чужі — то правда.
Не сумнівайся ж, Олександро, їдь»,

промовив, повернувшись до дружини.
Вона ж устала з стільчика помалу
і, не спускаючи дитя із рук,
поцілувала чоловіка в губи,
а він схилювався до малого й щічку
полоскотав йому чорнявим вусом.
Устала й мати з полу і невістку
поцілувала тричі в губи щиро.
Всі потім вийшли з хати на подвір'я.
Петро зручніше вимостив на возі
пахуче сіно, ліжником накрите,
і Ларивон узяв у руки віжки.
Рвонули коні. Віз заторохтів.
Пісок посипався. Десь з-під воріт
собака вискочив, погнався прудко,
але відстав і змовкнув ніяково.
А віз уже сховався за горою,
дорогою до станції котився.
Лиш на подвір'ї ще стоїть свекруха
і дивиться, як сонечко заходить
за темний гай, що обрій закриває.
Біля воріт шумить стара тополя,
немов до жінки промовляє стиха.
Та раптом ластівка шугнула близько,
щось прокричала, ніби засміялась,
і зникла у безодні голубій.
Старенька, сива мати повернулась
і тихо побрела собі до хати.
Біля воріт шумить стара тополя.

З М І С Т

Стор.

Михайло Дубовик. <i>В. Лагода</i>	3
Дні мої крилаті і тривожні	17

З р а н н і х п о е з і й

Пісня	21
Зачорніли ріллі полем	23
Падає листя пожовкле осіннє	24
Фреска	25
Дорога	26
Осінь (I—III)	28
Сніг за вікном — кораблі сріблокрилі	31
Чи то не весною запахло?	32
З селянчиної долі	33
Провесна (Як затоки, як заливи)	34
Ранок. Пташка заспівала...	35
Благословенна будь, пора цвітіння	36
Морелі у цвіту	37
Субота (Пейзаж)	38
Дівоча	40
Юносте, ясні твої дороги	42
Готовий я. На все готовий, друзі	43
Горіння	44
Снитись мені безбережне мовчання	45

Пісня моряка	46
Березневий каламут	47
Поете! Мрієш навмання	48
Вже мрій не перемріють перелогі	49

З книг «Вежі» та «Змагання» (1930)

Змагання (I—II)	53
Брама	55
На пристані	56
Меви	58
Місто	59
Буря (Пейзаж)	60
Посуха	61
Жнива	62
Жнивні дні	63
Жнива 1927 року	64
Восени	66
Рефлекси (I—II)	67
Балада про сині очі	69
Чому? (Західній Україні)	71
Поділ	73
Слово про творчість	74
Марш-наступ	77
Вірш про індустріалізацію	80
Назустріч Донбасу	83
Слово	86
Замість жовтневої промови	89

Поза книгами

Все марю я про подорож далеку	93
Синіми затоками	94
Провесна (Зима іще піднесла білу ручку)	95
Сівба	96
Перший май	98
МЮД	100
Вже, здавалось би, сказано годі	102
Цвітуть сади... Ти чуєш, друже	103

Послання другові	104
Ми прийшли не зубоскалить	105
Ходжу по вулицях і сподіваюсь дива	106
До степу	107
Музичний момент	109
Початок	110
Народи славлять Леніна	112
Сніданок	114
Солом'яний дим	116
Скільки простору ясного	119
Ранок	120
Путникові	121
Любо вранці зустрічати	122
Гори ожили	123
Франко в Криворівні	124
Горький	125
Візії (I—III)	127
Ластівка	130
Струмок	131
В серпневу ніч вогні зірок	133
Понова	134

З книги «Теплові» (1940 р.)

Дружба	137
Весна	139
Зустріч	140
Народження сонця	142
Джерело	144
Діти	145
Сад	146
Юнаки ідуть у армію	148
Чскання	149
В зимовий вечір	150
Дошові пейзажі (I—II)	151
Визволення	153
Роздум	155
Елегія	157
Шевченко в казематі	159
Смерть Віссаріона Белінського (Поема)	164

З книги «Багрянйй листопад» (1941 р.)

Другові	183
Ленін	184
Прометей	185
Книги	186
В кузні	187
Сон	188
Сократ	189
Казки Ізергілі	190
Чкалов	191
«Прощай... Іди...»	192
Хмурніють дні	193
Самотній дуб	194
Ліс шумить	195
В надволзьких степах	196
Стремено	198
Комбат Щорс (Фрагмент)	200
Люблю	203
Пісня	204
Паперові кораблі	206
Любо!	208
Нічний вітер	210
Хлопчик із дзеркалом	211
Запитання	213
Голуби	214
Вітрило	215
В душі моїй мінливій і тривожній	216
Вже на деревах листя золотіє	217
Вишня	218
Нічна розмова	219
Пісня виноградній лозі	220
Криве дерево	221
Вишні	222
Казки	223
Мати і син	225
Ясь	231
Проводи (Початок поеми)	244

Дубовик Михаил Фаддеевич
Избранные стихи
Издательство «Радянський письменник»
(на украинском языке)

Редактор Б. П. Степанюк
Художник О. М. Дубовик
Художній редактор К. І. Золотарьова
Технічний редактор Й. М. Вайшненкер
Коректор І. Б. Глушкіна

Здано на виробництво 10/VI 1957 р. Підписано до друку
7/IX 1957 р: Формат 70×92/з. 8 фіз.-друк. арк., 9,56
ум.-друк. арк. 7,12 обл.-вид: арк, БФ 16203, Тираж 4000,
Зам. 4083. Ціна в оправі 4 крб. 60 коп.

Радянський письменник, Київ, Червоноармійська, 6

Книжкова фабрика Голоовидаву Міністерства культури УРСР,
Одеса, Купальний зав., 5.

IN ALPHABETICAL

7KPB.60Kon.

24

147

51